

## MENNICA LUBELSKA W LATACH 1595—1601

O mennicy lubelskiej długi czas nic nie wiedziała nasza numizmatyka. Wprawdzie znano trojaki koronne Zygmunta III literą *L* znaczone i wiedziano, że w myśl rozporządzenia podskarbiego 1598 roku jest to pierwsza litera miasta, ale jedni jak Bandtke<sup>1</sup>, uważali, że to Łobzów i mennica łobzowska, inni, jak Zagórski, twierdzili, że to Lwów i że to lwowska mennica tak się nazwała<sup>2</sup>. Powaga Zagórskiego, nestora naszej numizmatyki, nazwała bardzo wiele, nic więc dziwnego, że pogląd tego rodzaju zapanował powszechnie i długie lata utrzymał się między zbieraczami.

Podważył go dopiero T. Lipiński, który w krótkim artykule<sup>3</sup> zwrócił uwagę na dwie nieznane dotąd broszury polityczne, z początku XVII wieku pochodzące, w których jest mowa wyraźnie o mennicy lubelskiej. Pierwsza ma tytuł *Detectio accessy skarbu króla Jego Mości i Rzptej, o czym radzić in publico, rycerstwu koronnemu do uważania podana, przez szlachcica polskiego domu Junosza*. Autorem jest prawdopodobnie Wojciech Gostkowski, a rzecz wydrukowana została około 1603 r. Autor podnosi potrzebę ponownego otwarcia mennic koronnych w tych samych co dawniej miastach, a to w Poznaniu, w Bydgoszczy, Wschowie, Lublinie, Olkuszu, Krakowie, z tym, żeby na nich nikomu dożywocia nie dawano. Jest to aluzja do niedawnych stosunków w mennicy bydgoskiej, a także, jak zobaczymy, i w lubelskiej. Natomiast o Lwowie nie wspomina broszura zupełnie.

Drugi podobny druk ma tytuł: *Traktat rycerstwu koronnemu, z której przyczyny się tak fałszywej menice namnożyło i czemu towary wszelakie co dzień w większą drogość przychodzą, na uważenie i przestrozę szlachcica polskiego de armis Róza wydany*. R. P. 1611. I tu również jest mowa o mennicach „w Lublinie, Urzędowie, Bydgoszczy, Poznaniu, Wschowie i indziej, do któ-

<sup>1</sup> Bandtke, *Numizmatyka krajowa*.

<sup>2</sup> Zagórski, *Monety dawnej Polski*, Warszawa 1835, s. 138.

<sup>3</sup> Lipiński w „Bibliotece Warszawskiej”, (1853) 1.

rych się Żydowie przymieszawali, zakładając niedostatecznie mennicarze, a pożytki wielkie biorąc“.

Zasługą Lipińskiego jest nie tylko, że przypomniał obie powyższe broszury z 1603 i 1611 r., ale i że udowodnił, że wówczas za Zygmunta II mennica lwowska była nieczynna, a wszystkie trojaki literą *L* znaczone, pochodzić muszą z mennicy lubelskiej.

Jednakże dowodów archiwalnych na to jeszcze nie było, gdyż nie było w Lublinie uczonego, który by w księgach miejskich chciał poszukać. Zrobił to dopiero nieodżałowanej pamięci Karol Beyer i w 1857 r. zjechał na krótko w tym celu do Lublina. Udało mu się dostać w ręce księgę radziecką miasta z końca XVI wieku, a pomimo że przeglądał ją tylko w połowie, przecież wy dostał z niej na jaw mnóstwo szczegółów do mennicy lubelskiej się odnoszących, które skrzętnie przepisał i ponotował. Odkryć swoich nie ogłosił drukiem, niemniej jednak pozwolił z nich skorzystać Stanisławowi hr. Walewskiemu, gdy ten w 1882 r. pisał rzecz o trojakach koronnych Zygmunta III<sup>4</sup>. Jedyny to jak dotąd większy rozdział poświęcony mennicy lubelskiej, rozdział oparty z jednej strony o archiwalne notatki Beyera, z drugiej strony o badanie samych monet.

Prawie równocześnie przeprowadził ściśle numizmatyczne badania Mieczysław Mora Morzycki, starając się podzielić znane mu trojaki koronne Zygmunta III na poszczególne mennice. Między innymi stara się i mennicy lubelskiej przydzielić odpowiednią grupę trojaków, co na ogół nieźle mu się udaje<sup>5</sup>. Od tego czasu nie przybyło do dziejów tej mennicy właściwie nic nowego, a nawet drobne wzmianki zamieszczone w przewodnikach po Lublinie i w prasie lubelskiej, przeminęły bez echa w naszej literaturze numizmatycznej. Badania Walewskiego i Morzyckiego były miarodajne i dla podpisanego przy układaniu *Podręcznika i Skorowidza* w 1914 r.<sup>6</sup>, gdzie jedynie analizę typów rozszerzono na inne gatunki monet, jak grosze i szóstaki, starając się wykazać, które z nich mogłyby pochodzić z mennicy lubelskiej.

Wspomniane wyżej przewodniki po mieście Lublinie roją się od nieprawdopodobnych twierdzeń i fantastycznych opowiadań. Wiedzą one np., że w Lublinie już w 1456 r. bito szelągi, a w r. 1505 półgroszki srebrne i miedziane i że te monety jeszcze do 1783 r. tu fabrykowano. Baśnie te powtarza nie tylko prze-

<sup>4</sup> Walewski, *Trojaki koronne*, Warszawa 1882, s. 155 i n.

<sup>5</sup> Morzycki, *O trojakach koronnych*, Warszawa 1883, s. 21.

<sup>6</sup> Gumowski, *Podręcznik numizmatyki polskiej*, Kraków 1914.

wodnik Ronikierowej<sup>7</sup>, ale i późniejszy przewodnik Towarzystwa Krajoznawczego, bez podania jakiegokolwiek źródła<sup>8</sup>. W badaniach naszych możemy je śmiało opuścić.

W ostatnich dopiero latach miałem sposobność sam być w Lublinie i zaglądnąć do tamtejszego bogatego archiwum państwowego. Dzięki niezwyklej uprzejmości Dyrekcji dostały mi się do rąk akta i księgi miejskie radzieckie i wójtowskie z końca XVI i z początków XVII wieku, w których szukałem śladów mennicy lubelskiej. Znalazło się w nich sporo nowego i nieznanego materiału i żałować tylko należy, że księgi te są niekompletne, gdyż zaczynają się właściwie dopiero w 1598 r. Brak natomiast jest ksiąg z lat poprzednich, co jest tym bardziej przykre, że z samych monet wiemy, iż mennica była już od 1595 r. w Lublinie czynna. Wprawdzie księgi wspomniane przynoszą nieco wiadomości odnoszących się do lat przed 1598, ale są to tylko reminiscencje i wzmianki, nie dające pełnego obrazu stosunków.

Z badań zarówno archiwalnych jak i ściśle numizmatycznych wynika jasno, że w końcu XVI wieku czynna była w Lublinie mennica królewska i że początki jej należy położyć na rok 1595. W tym bowiem roku dopiero pojawiają się trojaki i szóstaki koronne, o takim rysunku i takich znakach mennicznych, które żadnej innej mennicy, jak tylko lubelskiej przypisać można. Tak jak inne mennice w tym czasie, tak i lubelska posługiwała się specjalnymi znakami, które odnoszą się do podskarbiego, do przełożonego mennicy, do naczelnego probierza lub wreszcie do samego miasta Lublina. Znakami tymi są:

a) herb Lewart w tarczy lub bez tarczy, z literami I F lub bez nich, należący do podskarbiego w. koronnego Jana Firleja z Dąbrowicy,

b) herb Topór w tarczy, należący do Kaspra Rytiera, generalnego intendenta mennic koronnych,

c) lew z hakiem górniczym przebity, należący do Daniela Koste, mincerza i dzierżawcy lubelskiego,

d) litera Z przekreślona, należąca do Hanusza Ecka, również mincerza i dzierżawcy lubelskiego,

e) monogram MR z krzyżykiem, w tarczy lub bez, należący do Melchiora Reysnera, dzierżawcy mennicy lubelskiej,

f) litera L oznaczająca Lublin jako siedzibę mennicy królewskiej.

<sup>7</sup> Ronikierowa, *Przewodnik po Lublinie*, Warszawa 1901, s. 203.

<sup>8</sup> *Przewodnik po Lublinie*, Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, Lublin 1931, s. 66.

Znaki powyższe występują na rozmaitych monetach, jakie spod młotą menniczego w Lublinie wychodziły, ale naturalnie nie zawsze i nie wszystkie równocześnie. Pozwalają one jednak podzielić całą masę monet lubelskich na kilka grup osobnych i równocześnie całą działalność mennicy tej na parę okresów. Zależnie więc od znaku menniczego mamy do czynienia z 4 okresami, w których główną rolę odgrywają znaki: a) lew przebity Daniela Koste, b) litera Z przekreślona Hanusza Ecka, c) monogram MR Melchiora Reysnera, d) litera L miasta Lublina. Okresy te przejdziemy tu kolejno, rejestrując przy tym wszystkie odmiany monet, jakie udało się nam dotąd zaobserwować.

#### I. CZASY DANIELA KOSTE

Znak lwa przebitego hakiem górniczym, który przypisujemy Danielowi Koste, nie występuje na monetach lubelskich sam, ale zawsze razem z herbem podskarbiego Firleja, a czasem także z herbem Kaspra Rytkiera. Lewart, herb podskarbiego Firleja, jest jak wiadomo najpospolitszym i najczęściej spotykanym znakiem i ozdabia z reguły wszystkie monety tej epoki i to nie tylko mennicy lubelskiej. Podskarbi bowiem wielki koronny Jan Firlej z Dąbrowicy miał z racji swego urzędu, jaki piastował w latach 1590—1609, ogólny nadzór nad mennicami koronnymi, poza tym zaś od 1593 r. był starostą grodzkim lubelskim<sup>9</sup> i z tej przyczyny specjalnie troszczył się o mennicę lubelską. Przy objęciu urzędu podskarbiowskiego zastał czynne mennice w Olkuszu, Poznaniu i Malborku tylko, nic więc dziwnego, że jako starosta lubelski, postanowił i w Lublinie mennicę koronną uruchomić.

Nie mamy po temu wzmianek archiwalnych, bo księgi z tych czasów nie istnieją, ale z samych monet można wyczytać, że początki mennicy lubelskiej przypadają na rok 1595. Szeregi monet lubelskich zaczynają się trojakami koronnymi, na których poza herbem Firleja widnieją jeszcze dwa inne, a to K. Rytkiera i D. Koste'go. Pokazuje się, że aby mennicę w Lublinie w ruch puścić, użył podskarbi znanego i doświadczonego mincerza olkuskiego, Kaspra Rytkiera i tego powołał do Lublina celem zorganizowania nowej mennicy.

W dziejach mennicy olkuskiej jest Kasper Rytkier osobistością dobrze znaną. Pochodził z Królewca i używał jako herbu swego mieszczańskiego znaku topora, czasem z literami CR, które

<sup>9</sup> Zieliński, *Monografia Lublina*, 1878, II, s. 8.

Morzycki zupełnie niesłusznie odmawia Rytkierowi<sup>10</sup>. Pracował naprzód w Olkuszu pod kierunkiem Mikołaja Heveliusza, na którego ręce złożył dnia 25 V 1585 przysięgę służbową. Po śmierci swego szefa sam kierował mennicą olkuską i brał przy tym żywy udział w reformach mennicznych i skarbowych podskarbiego Firleja, który miał do niego duże zaufanie.

Herb Rytkiera figuruje też na rozmaitych monetach, jak szelągach, groszach i trojakach z lat 1593—1594, by potem zjawić się niespodziewanie na trojakach najwidoczniej w Lublinie bitych i poza tym znakiem Daniela Koste znaczonych. Stąd wniossek, że Kasper Rytkier powołany został przez podskarbiego z Olkusza do Lublina i to nie w innym celu, jak żeby zorganizować i uruchomić nową mennicę królewską w tymże mieście.

Niewątpliwie razem z Rytkierem przeszli do Lublina i inni mincerze olkusczy, zwłaszcza rytownicy, co znaczyło się znacznym podobieństwem typów trojaków olkuskich i lubelskich, na co już i Walewski i Morzycki i Pochwalski<sup>11</sup> zwracali uwagę. Zresztą pobyt Rytkiera w Lublinie musiał być krótki w 1595 r., gdyż tylko niektóre odmiany trojaków w tym roku wybitych noszą herb jego na stemplu. Po zorganizowaniu mennicy powrócił do Olkusza i w aktach miejskich tamże występuje jeszcze do 1598 r., chociaż już nie kładzie swego herbu na monetach. Później dnia 22 VI 1599 został mianowany probierzem generalnym<sup>12</sup> dla wszystkich mennic koronnych i otrzymał specjalne polecenie, by oszacować i opublikować dokładnie wszystkie obce monety, jakie wówczas w Polsce kursowały. Pracy tej dokonał istotnie w 1600 r., wydając drukiem broszurę ilustrowaną pt. *Wizerunek i szacunek mynic wszelakich cudzoziemskich, jako które w Koronie Polskiej brane i wydawane być mają*.

O pobycie Rytkiera w Lublinie nic byśmy nie wiedzieli, gdyby nie trzeci herb, równocześnie na trojakach występujący, lew z hakiem górniczym przebity. Znajdujemy go na trojakach lubelskich z 1595 r., 1596 i 1597 r., oraz na szóstakach teźże mennicy z 1595 i 1596 r., a poza tym jeszcze na trojakach litewskich z 1596 i 1597 r., wyszłych z mennicy wileńskiej. Należy zatem do takiego mincerza czy przedsiębiorcy, który w latach 1596 i 1597 musiał być równocześnie czynny zarówno w Lublinie, jak i w Wilnie, czyli zarówno w Koronie, jak i na Litwie.

Przedsiębiorca taki jest rzeczywiście znany, a był nim niejaki

<sup>10</sup> Morzycki, op. cit., s. 24.

<sup>11</sup> Pochwalski, w „Wiadom. Num. Arch.” (1895), nr 27.

<sup>12</sup> Zagórski, op. cit., s. 136.

Daniel Koste. Poświadczają to bowiem księgi radzieckie miasta Lublina pod datą 2 VI 1598, gdzie podają zaprzysiężone zeznanie Hanusza Ecka, również mincerza lubelskiego. Na wezwanie Tomasza von der Hellen, obywatela i złotnika lubelskiego, zeznaje na ratuszu wymieniony H. Eck, że przez cały czas, jak Daniel Koste mincerz był tak w Wilnie, jak w Lublinie mistrzem i pracownikiem mennicznym, tenże zaś Hanusz Eck przysięgłym u niego probierzem, nigdy z jego mennicy fałszywa lub podrobiona nie wychodziła moneta i nikt nawet podejrzenia o to nie żywił<sup>13</sup>.

Jest to pierwsza notatka w księgach miejskich odnosząca się do mennicy lubelskiej, znaleziona przez K. Beyera i wykorzystana przez późniejszych badaczy. Pierwsza dlatego, że ksiąg wcześniejszych sprzed 1958 r. archiwum lubelskie nie posiada. Notatka ta jest dowodem, że przed H. Eckiem i przed r. 1598 kierownikiem mennicy królewskiej w Lublinie a zarazem i w Wilnie był Daniel Koste i że do niego tylko znak lwa z hakiem przebitego odnosić się może. Monety zaś znakiem tym opatrzone są wskazówką, że tenże D. Koste pracował w Lublinie w latach 1595, 1596 i 1597, a w Wilnie równocześnie w latach 1596 i 1597. Zresztą nic więcej o nim nie wiemy i tylko domyślać się można, że zaangażowany i zakontraktowany został w 1595 przez Kaspra Rytkiera w czasie organizacji tej mennicy i kto wie, czy nie przyszedł tu z Olkusza, gdzie i Rytkier był przedtem czynny.

O działalności Kostego mówią nam zresztą same monety jego znakiem opatrzone. Są to tylko trojaki i szóstaki i zdaje się, że do nich tylko ograniczała się produkcja mennicy lubelskiej w jego czasach. Przy biciu ich trzymał się ściśle przepisów ordynacji króla Stefana Batorego z 1580 r., czyli bił po 83 sztuki trojaków z grzywny srebra i w tym samym stosunku po 41 i 1/2 sztuk szóstaków z takiejże grzywny. Monety te, zwłaszcza trojaki, bite były masowo w ogromnych ilościach i dlatego dziś liczymy ich bardzo wiele odmian, z których najważniejsze tu przytaczam:

a) Szóstaki koronne z 1595 r.

Av. popiersie króla, Rv. 3 tarcze z 9-VI-5 u góry

1. SIGI. 3.D. G. REX. POLO. M.D. LIT.  
GROS. ARG. SEX. REG. POLON. | [Lewart] F [Lew  
z hakiem]

Bandtke, nr 737

<sup>13</sup> Walewski, op. cit., s. 156.



3

5

7



10

13

21

27



35

45

55

70

## MENNICA LUBELSKA

Szóstaki (3, 5, 7) i trojaki (10, 13, 21, 27, 35, 45, 55, 70) z 1595—1597 r.



73

84

86

90



91

94

100

102



103

110

111

106

MENNICA LUBELSKA  
Trojaki z 1597 r.





132

139

140

141



147

154

162

167



165

168

174

MENNICA LUBELSKA  
Trojaki z 1598—1599 r.



173

179

182

185

188



190



198

202

213

219

225



227

228

MENNICA LUBELSKA

Grosze (178, 179, 182, 185, 188, 190) i trojaki (198, 202, 213, 219, 225, 227, 228) z 1597—1601 r.

2. SIGI. 3. D.G. REX. POLO. M.D.LIT  
GROS. ARG. SEX. REG. POLONI | I [Lewart] F [Lew  
z hakiem] 9-VI-5  
Zagórski, 287<sup>a</sup>, Czapski, 935
3. SIGI. 3.D.G. REX. POLO. M.D.LIT  
GROS. ARG. SEX. REG. POLONI I [Lewart] F [Lew  
z hakiem] 9-VI-5  
Czapski, 5034 (R<sup>3</sup>)
4. SIGI. 3.D.G. REX. POLO.M.D. LIT  
GROS. ARG. SEX. REG. POLONIAE | I [Lewart] F [Lew  
z hakiem] 9-VI-5  
Czapski, 9515 (R<sup>3</sup>)
5. SIGI. 3.D.G. REX. POLO. M.D.LIT  
GROS. ARG. SEX. REG. POLONIAE | I [Lewart] F [Lew  
z hakiem] 9-VI-5  
Czapski, 9516 (R<sup>3</sup>)  
Av. Popiersie króla, Rv. 3 wiersze napisu
6. SIGS. 3. D : G. REX POLO. M.D.LIT.  
GROS. ARGE. | SEX. REGIS | . POLONIAE | I<sub>9</sub> [Lewart] F<sub>5</sub>  
[Lew z hakiem]  
Beyer, Skor., 335, Czapski, 7306 (R<sup>5</sup>)
7. SIGIS. 3.D.G. REX. POLO. MD.LIT  
GROS. ARGE. | SEX. REGIS | . POLONIAE | I<sub>9</sub> [Lewart] F<sub>5</sub>  
[Lew z hakiem]  
Zbiór W. Bartynowskiego
- b) Szóstaki koronne z 1596 r.  
Av. Popiersie króla, Rv 3 tarcze z 9-VI-6 u góry
8. SIGI. 3. D.G. REX. POLO. M.D.LIT  
GROS. ARG. SEX. REG. POLONIAE | I [Lewart] F [Lew  
z hakiem]  
Beyer, Skor., 337, Czapski, nr 970
- c) Trojaki koronne z 1595 r.  
Av. Popiersie króla, Rv. 3 wiersze i 3 herby u dołu a rok 9-5  
u góry przy herbie Wazów
9. SIG. III. D.G. REX. POL. M.D.L.  
GROS. ARG. | TRIP. REG. | POLONIAE | I [Lewart] F  
[Topór, Lew z hakiem]  
Walewski, LXXI, 3

10. SIG: 3: D: GREX. POL. M:D:L:  
GROS: ARG: | TRIP: REG. | POLONIAE | I [Lewart] F  
[Topór, Lew z hakiem]  
Walewski, LXXI, 4; Czapski, 5044 (R<sup>3</sup>)
11. SIG: 3:D:G: REX. POL.M:D: L.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | I [Lewart] F  
[Topór, Lew z hakiem]  
Walewski, LXXI, 2
12. SIG: 3: D: G: REX. POL M.D.LIT  
GROS: ARG. | TRIP: REG | POLONIAE | I [Lewart] F  
[Topór, Lew z hakiem]  
Zagórski, nr 257; Walewski, LXXI, 1.

## d) Trojaki koronne z 1595 r.

Z rokiem na RV. u dołu przy tarczy Rytkiera

13. SIG: 3: D: G: REX. POL. M: D: L.  
GROS: ARG | TRIP: REG | POLONIAE | I [Lewart] F<sub>9</sub>  
[Topór]<sub>5</sub> [Lew z hakiem].  
Zbiór W. Bartynowskiego
14. SIG: 3-D: G: REX. POL: M: D: L.  
GROS. ARG | TRIP: REG | POLONIAE | I [Lewart] F<sub>9</sub>  
[Topór]<sub>5</sub> [Lew z hakiem].  
Zbiór W. Bartynowskiego
15. SIG: 3: D: G: REX. POL. M: D: L.  
GROS. ARG | TRIP: REG | POLONIAE | I [Lewart] F<sub>9</sub>  
[Topór]<sub>5</sub> [Lew z hakiem].  
Czapski, 958 (R<sup>4</sup>)
16. SIG: 3 D: G: REX. POL. M: D: L.  
GROS. ARG. | TRIP: REG | POLONIAE | I [Lewart] F<sub>9</sub>  
[Topór]<sub>5</sub> [Lew z hakiem].  
Czapski, 10183 (R<sup>5</sup>)
17. SIG: 3: D: G. REX. POL. M: D: L.  
GROS. ARG. | TRIP: REG | POLONIAE | I [Lewart] F<sub>9</sub>  
[Topór]<sub>5</sub> [Lew z hakiem].  
Walewski, LXXI, rys. 2
18. SIG: 3. D: G: REX. POL. M: D. LIT  
GROS. ARG. | TRIP: REG | POLONIAE | I [Lewart] F<sub>9</sub>  
[Topór]<sub>5</sub> [Lew z hakiem].  
Zbiór W. Bartynowskiego

19. SIG: 3: D:G: REX. POL. M:D: LIT  
GROS. ARG. | TRIP: REG | POLONIAE | I [Lewart] F<sub>9</sub>  
[Topór]<sub>5</sub> [Lew z hakiem].  
Czapski, 7317 (R<sup>4</sup>)
20. SIG: III: D:G: REX. POL. M:D:L.  
GROS. ARG. | TRIP: REG | POLONIAE | I [Lewart] F<sub>9</sub>  
[Topór]<sub>5</sub>  
Zbiór W. Bartynowskiego
- e) Trojaki koronne z 1595 r.
- Z rokiem 9-5 rozstawionym obok herbu podskarbiego Firleja i Daniela Koste. Brak herbu Rytkiera.
21. SIG | DG REX POL MDL  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | 9 I [Lewart] F [Lew  
z hakiem] 5.  
Zbiór W. Bartynowskiego
22. SIG 3 D:G. REX POL. M.D.L.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | 9 I [Lewart] F  
[Lew z hakiem] 5.  
Zbiór W. Bartynowskiego
23. SIG. 3.D.G. REX. POL. M.D.L.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | 9 I [Lewart] F [Lew  
z hakiem] 5.  
Zagórski, 256 — Walewski, LXXII, 3<sup>44</sup>
24. SIG: 3.D:G. REX. POL. M:D:L.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | 9 I [Lewart] F [Lew  
z hakiem] 5.  
Walewski, LXXII, 2.
25. SIG. 3.D.G. REX. POL. M.D.L.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | 9 I [Lewart] F [Lew  
z hakiem] 5.  
Czapski, 956 (R)
26. SIG: 3: D:G: REX. POL. M.D.L.I.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | 9 I [Lewart] F [Lew  
z hakiem] 5.  
Czapski, 10179 (R<sup>2</sup>)
27. SIG: 3: D:G: REX. POL. M.D.LIT.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | I [Lewart] F<sub>9</sub> [Lew  
z hakiem] 5.  
Walewski, LXXII, 1 — Czapski, 5043 (R<sup>1</sup>)

## f) Trojaki koronne z 1595 r.

- Z rokiem przy tarczy podskarbiego
28. SIG. 3. DG. REX. POL. MDL.  
GROS: ARG | TRIP: REG | POLONIAE I<sub>9</sub> [Lewart] F<sub>5</sub> [Lew  
z hakiem].  
Zbiór W. Bartynowskiego
29. SIG. 3.D.G. REG. POL. M:DL.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | I<sub>9</sub> [Lewart] F<sub>5</sub> [Lew  
z hakiem].  
Walewski, LXXII, 4
30. SIG. 3.D:G — REX. POL MDL.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | I<sub>9</sub> [Lewart] F<sub>5</sub> [Lew  
z hakiem].  
Walewski, LXXII, 5
31. SIG 3. DG — REX. POL. MDL.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | I<sub>9</sub> [Lewart] F<sub>5</sub> [Lew  
z hakiem].  
Zagórski, 266, Walewski, LXXII, 6
32. SIG: 3.D. G. REX. POL. MDL.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | I<sub>9</sub> [Lewart] F<sub>5</sub> [Lew  
z hakiem].  
Walewski, LXXII, 7
33. SIG: 3. D:G. REX. POL. M: D:L.  
GROS: ARG | TRIP: REG | POLONIAE I<sub>9</sub> [Lewart] F<sub>5</sub> [Lew  
z hakiem].  
Zbiór W. Bartynowskiego
34. SIG: 3. G. REX. POL. MDL  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | I<sub>9</sub> [Lewart] F<sub>5</sub> [Lew  
z hakiem].  
Zbiór W. Bartynowskiego
35. SIG. 3. D:G. REX. POL. MDL:  
GROS: ARG | TRIP: REG | POLONIAE I<sub>9</sub> [Lewart] F<sub>5</sub> [Lew  
z hakiem].  
Zbiór W. Bartynowskiego
36. SIG 3 DG. REX. POL MDL  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | I<sub>9</sub> [Lewart] F<sub>5</sub> [Lew  
z hakiem].  
Zbiór W. Bartynowskiego

37. SIG 3 D : G. — REX. POL. MDL  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | I<sub>9</sub> [Lewart] F<sub>5</sub> [Lew  
z hakiem].

Zbiór W. Bartynowskiego

38. SIG 3. D : G. — REX. POL.M.D.L.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | I<sub>9</sub> [Lewart] F<sub>6</sub> [Lew  
z hakiem].

Czapski, 7316 (R)

g) Trojaki koronne z 1595 r.

Z rokiem u dołu przed herbami.

39. SIG. 3: D:D:G: REX. POL. MDL.  
GROS. ARG. | TRIP. REG | POLONIAE | 95 I [Lewart] F  
[Lew z hakiem].

Walewski, LXXII, 18

40. SIG: 3.D.G. REX. POL. MD.LIT  
GROS. ARG. | TRIP. REG | POLONIAE | 95 I [Lewart] F  
[Lew z hakiem].

Czapski, 957 (R)

h) Trojaki koronne z 1596 r.

Z rokiem przy herbie podskarbiego

41. SIG 3 DG — REX. POL. M.D.L.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | I<sub>9</sub> [Lewart] F<sub>6</sub> [Lew  
z hakiem].

Reichel, 802, Walewski, LXXII, 8, Czapski, 979

42. SIG 3.D.G. REX. POL. M.D.L.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | I<sub>9</sub> [Lewart] F<sub>6</sub> [Lew  
z hakiem].

Zagórski, 261

43. SIG. 3.D.G. REX. POL. M.D.L.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | I<sub>9</sub> [Lewart] F<sub>6</sub> [Lew  
z hakiem].

Zbiór W. Bartynowskiego

44. SIG 3 DG — REX. P.M.D.L.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIAE | I<sub>9</sub> [Lewart] F<sub>6</sub> [Lew  
z hakiem].

## i) Trojaki koronne z 1596 r.

Z datą przy herbie Kostego umieszczoną.

45. SIG. 3. D : G. — REX. P.M.D.L.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONI | I [Lewart] F<sub>9</sub> [Lew  
z hakiem] 6.  
Walewski, LXXII, 10
46. SIG 3 DG. REX P.M.D.L.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONI. | I [Lewart] F<sub>9</sub> [Lew  
z hakiem] 6.  
Zbiór W. Bartynowskiego
47. SIG : 3. DG —. REX. PMDL.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONI. | I [Lewart] F<sub>9</sub> [Lew  
z hakiem] 6.  
Zbiór W. Bartynowskiego
48. SIG. 3 D : G. REX. PO. MDL.  
GROS. ARG | TRIP REG. POLONI | I [Lewart] F [Lew  
z hakiem] 6.  
Walewski, LXXII, 11; Czapski, 5048
49. SIG 3. DG. REX. PO. MDL  
GROS. ARG. | TRIP. REG | POLONI | I [Lewart] F<sub>9</sub> [Lew  
z hakiem] 6.  
Zbiór W. Bartynowskiego
50. SIG. | DG. REX. POL. MDL  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONI. | I [Lewart] F<sub>9</sub> [Lew  
z hakiem] 6.  
Walewski, LXXII, 9
51. SIG 3 D : G. REX. POL. MDL  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONI | I [Lewart] F<sub>9</sub> [Lew  
z hakiem] 6.  
Walewski, LXXII, 12; Czapski, 9532
52. SIG 3. D : G. REX. P.M.D.L.  
GROS. ARG | TRIPREG | POLONI | I [Lewart] F<sub>9</sub> [Lew  
z hakiem] 6.  
Beyer, Skorowidz, 300<sup>d</sup>, Czapski, 980
53. SIG 3 DG REX. PO. MDL.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONI | I [Lewart] F<sub>9</sub> [Lew  
z hakiem] 6.  
Zbiór A. Potockiego



## k) Trojaki koronne z 1596 r.

Z rokiem między herbami podskarbiego i Kostego

54. SIG | D.G. REX. P.M.D.L.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONI | I [Lewart] F<sub>96</sub> [Lew  
z hakiem].  
Walewski, LXXII, 14
55. SIG. 3. D.G. REX. P.M.D.L.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONI | I [Lewart] F<sub>96</sub> [Lew  
z hakiem].  
Beyer, *Skorowidz*, 300<sup>a</sup>
56. SIG. 3 : D.G. REX. P.M.D.L.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONI | I [Lewart] F<sub>96</sub> [Lew  
z hakiem].  
Czapski, 981
57. SIG. 3.D.G. REX. P.O. M.D.L.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONI | I [Lewart] F<sub>96</sub> [Lew  
z hakiem].  
Walewski, LXXII, 18
58. SIG. 3.D.G. — REX. POLMDL  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONI | I [Lewart] F<sub>96</sub> [Lew  
z hakiem].  
Walewski, LXXII, 16
59. SIG. 3. D.G. REX. POL. M.D.L.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONI | I [Lewart] F<sub>96</sub> [Lew  
z hakiem].  
Zbiór W. Bartynowskiego
60. SIG. 3.D.G., REX., POL. M.D.L.  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONI | I [Lewart] F<sub>96</sub> [Lew  
z hakiem].  
Czapski, 9533
61. SIG. 3. D : G. — REX. POLMDL  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONI | I [Lewart] F<sub>96</sub> [Lew  
z hakiem].  
Beyer, *Skorowidz*, 300<sup>b</sup>; Walewski, LXXII, 17
62. SIG 3 D.G, REX. POL. M.D.L  
GROS. ARG | TRIP. REG | POLONIE | I [Lewart] F<sub>96</sub> [Lew  
z hakiem].  
Czapski, 10189

l) Trojaki koronne z 1597 r.

Z rokiem koło herbu D. Kostego u dołu

63. Odmiana z 1 [Lewart] F<sub>9</sub> [Lew z hakiem] 7 u dołu<sup>14</sup>.  
Gumowski, *Podręcznik*, nr 1165

m) Trojaki koronne z 1597 r.

Z rokiem na końcu trzeciego wiersza.

64. SIG. 3.D.G. — REX PO — MDL  
GROS: ARG. | TRIP. REG | POLONI | 97 I [Lewart] F [Lew  
bez haka]

Czapski, 5744 (R<sup>7</sup>)

Jak z powyższego zestawienia widać, działalność Daniela Koste w mennicy lubelskiej zaznaczyła się pozostawieniem co najmniej 8 odmian szóstaków i 56 odmian trojaków koronnych. Jest w nich 3 typy szóstaków i 9 typów trojaków z lat 1595—1597. Na rok 1595 wypada 7 odmian szóstaków i 38 trojaków, na rok 1596 przypada 1 szóstak i 20 trojaków, a na rok 1597 tylko 2 odmiany trojaków. Trzeba przyznać, że te trojaki z 1597 stoją jednak pod znakiem zapytania. Odmiana nr 63 zaznaczona w *Podręczniku* nie znalazła się dotąd w oryginale, odmiana zaś nr 64 robi wrażenie monety fałszywej, ma bowiem niektóre litery odwrócone, interpunkcję z kółeczkami gdzie indziej nie spotykana i lwa nie przebitego hakiem górniczym tak, że może on być znakiem innego mincerza, a nie Daniela Koste. Lwa takiego również na żadnej innej monecie nie widzimy. Z powyższego jednak wynika, że Daniel Koste w 1597 r. bardzo mało był czynny w Lublinie i że zaraz na początku tego roku musiał mennicę lubelską opuścić.

## II. CZASY HANUSZA ECKA

Nie wiemy dlaczego z początkiem roku 1597 ustąpił Daniel Koste z mennicy lubelskiej. Prawdopodobnie administracja tak oddalonymi od siebie mennicami jak Lublin i Wilno była na dłuższą metę niemożliwa do utrzymania, a z drugiej strony możliwe, że w Wilnie otwierały mu się większe i szersze perspek-

<sup>14</sup> Odmiany podaje według tekstu Walewskiego, chociaż tekst ten nie zawsze zgadza się z rysunkami u tego autora.

tywy. Mennica wileńska była jakby bankiem emisyjnym operującym na całą Litwę, podczas gdy mennica lubelska wobec innych mennic koronnych musiała ograniczyć swoją działalność i zasięg na znacznie mniejszy obszar kraju.

Po ustąpieniu Daniela Koste, nastąpił w mennicy lubelskiej pewien okres zamieszania i bezhołowia, którego wyrazem są liczne trojaki bez znaku mincerskiego. Po nich dopiero przychodzą do głosu trojaki z literą Z przekreśloną, na miejscu dawnego lwa umieszczoną. Już Walewski przypuszczał słusznie<sup>15</sup>, że znak ten należy do mincerza Hanusza Ecka, który za czasów Kostego był probierzem, a i później, jak zobaczymy, był też kierownikiem mennicy lubelskiej. Była to wówczas zwykła kariera mincerska, że z rytownika awansowało się na probierza, a z tego na mincistrza lub dzierżawcę mennicy.

Niestety nie znamy dotąd żadnej zapiski i notatki archiwalnej, która by się odnosiła do mennicy lubelskiej z okresu 1597 r. Zapiski zaś, które mówią o Ecku, jako o starszym mincerzu, pochodzą dopiero z 1598 r. i to z czasów już po śmierci Reysnera. Przyjmując jednak, że znak Z (przekreślone) należy rzeczywiście do H. Ecka, jako kierownika mennicy, to musimy przyjąć, że okres czasu jego kierownictwa był wcale krótki i nie wypełnił nawet całego 1597 r. Monety bowiem z tego roku pochodzące i w Lublinie wybite obejmują 4 grupy trojaków: a) drobną grupę znaczoną lwem Daniela Koste, o której już wyżej była mowa, b) dużą grupę trojaków z herbem podskarbiego, ale bez żadnego herbu mincerza, c) mniejszą grupę trojaków ze znakiem Hanusza Ecka i d) jeszcze mniejszą grupę tych monet znaczoną monogramem Melchiora Reysnera.

Wobec powyższego można działalność H. Ecka rozciągnąć co najwyżej na dwie grupy środkowe, na monety nie mające żadnego znaku mincerskiego i na monety z literą Z przekreśloną. Prawdopodobnie pierwsza grupa trojaków powstała wtedy, gdy Daniel Koste jeszcze nominalnie figurował jako dzierżawca mennicy, w rzeczywistości jednak był nieobecny i bawiąc stale w Wilnie, zdał kierownictwo w ręce Ecka, jako swego zastępcy. Druga zaś grupa pochodzi z czasów, kiedy Koste definitywnie się wycofał, a Eck został przez podskarbiego zatwierdzony na swym naczelnym stanowisku. Chronologicznie można położyć pierwszą grupę na drugi a drugą grupę na trzeci kwartał 1597 r.

Działalność mennicy ograniczyła się wówczas tylko do bicia

<sup>15</sup> W a l e w s k i, op. cit., s. 160.

trojaków tak, że ani szóstaków, ani innych gatunków monet bić nie próbowano. W trojakach zaś mamy następujące odmiany:

a) Trojaki koronne z 1597 r.

Bez znaku mincerskiego i z rokiem na końcu 3 wiersza, herbem podskarbiego przedzielonego.

65. SIG 3 DG — REX PMDL  
GROS ARG | TRIPPOLO | NI 97 | I [Lewart] F  
Czapski, 1020
66. SIG 3 DG — REX PMDL  
GROS. ARG | TR. R. POLO | NI 97. |. |. [Lewart]. F.  
Walewski, LXXIII, I
67. SIG 3 D — G. REX. PMDL  
GROS. ARG | TR. R. POLO | NI. 97 | .I. [Lewart]. F.  
Walewski, LXXIII, 2
68. SIG 3 DG — REX. PM. D. L.  
GROS. ARG. | TR. R. POLO | NI 97 | .I. [Lewart]. F.  
Walewski, LXXIII, 3
69. SIG 3 DG — REX POMDL  
GROS. ARG | TR. R. POLO | NI 79 | I [Lewart] F  
Walewski, LXXIII, 4
70. SIG 3 DG — REX PMDL  
GROS. ARG | TR. R. POLO | NI 79. |. I [Lewart] F.  
Pochwański, w „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne“, nr 27
71. SIG: |. DG — REX. P. O. M. D. L  
GROS. ARG | TRRPOLO | NI 97 | I [Lewart] F  
Walewski, LXXIII, 5; Czapski, 1020

b) Trojaki koronne z 1597

Bez znaku mincerskiego, z rokiem u dołu herbu podskarbiego Firleja.

72. SIG. 3 DG — REX POMDL  
GROS ARG | TRIP. REG | POLONIE | 97 I [Lewart] F  
Walewski, LXXIV, 3
73. SIG. 3 DG — REX POMDL  
GROS ARG | TRIPREG | POLONI | 97 I [Lewart] F  
Walewski, LXXIV, 4

74. SIG 3 D.G — REX. P.O. M.D.L  
GROS ARG | TRIPREG | POLONIE | 97 I [Lewart] F  
Walewski, LXXIV, 5
75. SIG. 3 D.G — REX POMDL  
GROS. ARHE | TRIP. REG | POLONIE | 97 I [Lewart] F  
Walewski, LXXIV. 2
76. SIG. 3 DG — REX POMDL  
GROS ARGE | TRIP REG | POLONIE | 97, [Lewart] F  
Czapski, 1021
77. SIG 3 DG —. REX. P — OMDL  
GROS ARH | TRIP REGE | POLONIE | 97 I [Lewart] F  
Walewski, LXXIV, 7
78. SIG 3 DG. REX POMDL  
GROS. ARG. | TRIPREGE | POLONI | 97 I [Lewart] F  
Zbiór W. Bartynowskiego
79. SIG. 3 DG — REX POMDL  
GROS. ARGE | TRIP. REGE | POLONIE | 97 I [Lewart] F.  
Beyer, *Skorowidz*, 318<sup>d</sup>; Walewski, LXXIV, 1
80. SIG 3 DG — REX POMDL  
GROS ARGE | TRIPREGE | POLONIE | 97 I [Lewart] F  
Czapski, 1022

c) Trojaki koronne z 1597 r.

Z rokiem u dołu i herbem podskarbiego bez tarczy:

81. SIG 3 EG. — REX. — P.O.M.D.L  
GROS: ARG. | TRIP. REGE. | POLONIE | 97 I [Lewart] F  
Walewski, LXXIV, 6 R<sup>5</sup>
82. SIG. 3 DG. REX. — P.O. M.D.L  
GROS: ARG. | TRIP. REGE. | POLONIE | 97 I [Lewart] F  
Czapski, 1026 R<sup>1</sup>

d) Trojaki koronne 1597 r.

Z rokiem po obu bokach herbu podskarbiego:

83. SIG. 3 DG. REX. — P.O. M.D.L  
GROS: ARG. | TRIP. REGE. | POLONI. | 7 I [Lewart] F 9  
Czapski, 9538 R

84. SIG. 3. D.G. — REX. P.O.M.D.L.  
GROS AREN | TRIPREGE | POLONIE | 9 I [Lewart] F 7  
Walewski, LXXV, 1, R<sup>5</sup>

e) Trojaki koronne 1597 r.

Z III pod herbem Wazów i datą na końcu 3 wiersza

85. SIG 3. D.G. REX. PO. M.D.L.  
GROS ARG | TRIPREG | POLON 97 | I [Lewart] F  
Czapski, 7342 R<sup>5</sup>
86. SIG 3. DG REX. PO M.D.L.  
GROS ARH | TRIP REG | POLON 97 | I [Lewart] F  
Zbiór W. Bartynowskiego; Walewski, LXXVI, 2.
87. SI 3 D.G — REX POMDL  
GROS. ARG | TRIPL REG | POLONI. 97 | I [Lewart] F  
Walewski, LXXVI, 1.

f) Trojaki koronne z 1597 r.

Rok przy orle, a znak Ecka na końcu 3 wiersza:

88. SIG. 3.D.G. — REX. — PM D.L.  
GROS. ARG | TR. R. POLO | NI [Z przekreślone] I [Lewart] F  
Beyer, Skorowidz, 319 b
89. SIG 3 DG — REX POMDL  
GROS. ARG | TR RPOLO | NI [Z przekreślone] I [Lewart] F  
Walewski, LXXVII. 1.
90. SIG 3 D.G. — REG. PO. M. DL  
GROS. ARG | TR.R.POLO | NI [Z przekreślone] I [Lewart] F  
Walewski, LXXVII. 3.
91. SIG 3 DG × REX. PO. MDL  
GROS. ARG | .T.R. RPOLO | NI [Z przekreślone] I [Lewart] F  
Beyer, Skorowidz, 303.
92. SIG. 3 DG — × REX. PO. MDL  
GROS. ARG. | .T.R. RPOLO | NI [Z przekreślone] I [Lewart] F  
Zbiór W. Bartynowskiego
93. SIG 3 D.G. — .REX. PO. M. D.L  
GROS. ARG. | TR. R. POLO | NI [Z przekreślone] I [Lewart] F  
Czapski, 1024 R<sup>5</sup>

## g) Trojaki koronne z 1597 r.

Rok przy orle, a przy końcu 3 wiersza brak znaku minc.

94. SIG 3 D.G. — REX. P.O.M.D.L.  
GROS. ARG | TR. RPOLO | NI [Z przekreślone] I [Lewart] F  
Walewski, LXXVII. 2.

## h) Trojaki koronne z 1597 r.

Rok 9—7 przy herbie Wazów, a znak Ecka w 3 wierszu

95. SIG 3 DG. — REX. P.O.M.D.L.  
GROS. ARG | TRRPOLO | NI [Z przekreślone] I [Lewart] F  
Beyer, *Skorowidz*, 319<sup>a</sup>; Walewski, LXXVII. 4; Czapski, 1023 R

## i) Trojaki koronne z 1597 r.

Z rokiem w 3 wierszu i herbem Ecka u spodu:

96. SIG 3 DG — REX. P.M.D.L.  
GROS. ARG | TR. R. POLO | NI — 97 | I [Lewart] F  
[Z przekreślone]  
Beyer, *Skorowidz*, 319
97. SIG. 3 DG — REX. P.O. M.D.L.  
GROS. ARG | TR. R. POLO | NI — 97 | I [Lewart] F  
[Z przekreślone]  
Walewski, LXXVIII. 1.
98. SIG 3 DD. — REX. P.O. MDL  
GROS, ARG. | TR. R. POLO | NI — 97 | I [Lewart] F  
[Z przekreślone]  
Walewski, LXXVIII. 2.
99. SIG 3 DG — REX. P.O. MDL  
GROS. ARG | TR. R. POLO | NI — 97 | I [Lewart] F  
[Z przekreślone]  
Walewski, LXXVIII. 3.
100. SIG 3 ÷ REX. P.O. M.D.L.  
GROS. ARG | TR. R. POLO | NI . 97 | — I [Lewart] F  
[Z przekreślone]  
Czapski, 1025 R
101. .SIG 3. D.G. — .REX POMDL.  
GROS ARG | TR. R. POLO | NI — 97 | . I [Lewart] F  
[Z przekreślone]  
Czapski, 5054 R

## k) Trojaki koronne z 1597 r.

Z rokiem po bokach tarczy podskarbiego:

102. SIG. 3 D. G. — RE — X. P O. M. D. L.  
 GROS. ARG | TR. R. POLO | NI 9 [Lewart] 7/1 — F  
 [Z przekreślone]  
 Czapski, 10196 R<sup>4</sup>

## l) Trojaki koronne z 1597 r.

Z napisem w 2 wierszach tylko:

103. SIG 3. D, G. — RE · X P O. MDL  
 GROS. ARG | TR. R. POLO | 97 [Lewart] I—F.  
 [Z przekreślone]  
 Walewski, LXXIX. R<sup>5</sup>

## III. CZASY MELCHIORA REYSNERA

Jeszcze tego samego roku 1597, może w jesieni, objął zarząd mennicy lubelskiej nowy przedsiębiorca Melchior Reysner. Akta miejskie piszą go Reyzner, Reyszner, Roessner, Reisner i wymieniają często zarówno jego samego, jak i jego rodzinę. Była to rodzina kupców gdańskich, która w końcu XVI wieku prowadziła swoje interesy handlowe w lubelszczyźnie, zwłaszcza na terenie miast Lublina i Zamościa. Interesy prowadzono tak pomyślnie, że już w 1593 r. Melchior i Baltazar, rodzeni bracia Reysnerowie nabywają w Zamościu kamienicę Jana Wolborskiego, kwitując go dnia 27 II 1593 ze wszystkich długów i należności. Administrację tegoż domu oddano zresztą zaraz w ręce niejakiego Jakuba Janiszowskiego<sup>16</sup>.

W tych samych księgach wójtowskich Zamościa, przechowanych dziś w archiwum lubelskim, znajdujemy pod r. 1593 jeszcze inną wzmiankę, w której Melchior Reysner z Gdańska kwituje Greka Andrzeja Achilisa z długu, wzięwszy od niego w zastaw srebra, perły, korale, paciorki perłowe i 100 przeszło garnców małmazji. Oto jakie interesy robili Gdańszczanie wówczas w środku Polski<sup>17</sup>.

Parę następnych lat okryte jest w życiu Reysnera mgłą ta-

<sup>16</sup> Advoc. Zam. I. 119 i 144.

<sup>17</sup> Advoc. Zam. I. 121.



jennicy, ponieważ nie dochowały się księgi miejskie lubelskie z tych czasów. Jedynie z monet wiemy, że w końcu 1597 r. objął Melchior Reysner zarząd mennicy lubelskiej, gdyż jego monogram MR pojawia się już na niektórych trojakach koronnych tegoż roku. Mennicę urządził sobie w własnej kamienicy przy ulicy Olejnej położonej, która leżała między domami Macieja Jeżewicza z jednej, a Pawła Wojsławskiego z drugiej strony<sup>18</sup>. Kamienica nazywała się Wiotczyńska, czyli od Wiotczyńskiego została przez Reysnera zakupiona. Nowy nabywca urządzając tu mennicę, musiał ją nieco rozszerzyć i rozbudować, gdyż jeszcze 1 VIII 1601 r. na żądanie P. Wojsławskiego wpisano do akt radzieckich Lublina zaprzysiężone zeznanie Jana Kupcewicza woźnego lubelskiego, że tenże Wojsławki odstąpił swego czasu M. Reysnerowi część swojej parceli, a to dla wyprostowania muru mennicy. Tamże znajdujemy drugie zeznanie niejakiego Macieja Sklepika, cieśli lubelskiego, że temuż Reysnerowi stawiał wówczas izbę drewnianą na cele mennicze<sup>19</sup>.

Urządzenie tej mennicy i puszczenie jej w ruch pochłonęło jednak zasoby finansowe M. Reysnera, tak że prędko zaczął robić długi. Z nich najważniejszym był dług zaciągnięty w 1598 r. u Jana Balcerowicza, obywatela lubelskiego, a pośrednio u Pawła Orzechowskiego, podkomorzego chełmskiego. Opowiada o tym sam podkomorzy przed urzędem radzieckim w Lublinie dnia 8 III 1606 r., kiedy już cała sprawa była dawno załatwiona.

Z zeznań tych wynika, że w 1598 r. dał podkomorzy Orzechowski sumę 16 218 złp do przechowania Balcerowiczowi, a wnet potem pozwolił mu na pożyczanie tych pieniędzy M. Reysnerowi do mennicy lubelskiej, który dla pewności dał mu odręczny na to cyrograf czyli weksel. Pożyczka była krótkoterminowa może półroczna i jeszcze w jesieni 1598 r. płatna. Gdy jednak nadszedł termin płatności, M. Reysner nie tylko pieniędzy nie oddał, ale sam umknął do Gdańska i ukrył się na Szotławie, a mennicę w Lublinie zostawił pod opieką dwóch swoich agentów, Marcina Koszwicza i Joachima Klieycha. Ludzie Orzechowskiego przydybali wprawdzie tych agentów na jarmarku w Lublinie, dnia 28 X 1598 r., ale nic z nimi nie wskórali. Na nalegania oświadczyli agenci Reysnera, że nie mają ani pieniędzy, ani polecenia do wypłaty. Co więcej obawiając się dalszych kroków ze strony wierzyciela, uciekli nocą potajemnie z miasta. Jednakże podkomorzy Orzechowski nie dał jeszcze za wygrane. Puścił za nimi w pogoń swoich ludzi, którzy

<sup>18</sup> Consul. lubl. 106 p. 307.

<sup>19</sup> Wałewski, op. cit., s. 158.

obu wspomnianych agentów schwycili, do urzędu lubelskiego doprowadzili i przede wszystkim całą masę różnych weksli dłużników Reysnera skonfiskowali. Były to weksle na rozmaite mniejsze kwoty, ale w sumie przewyższające razem o wiele należność Orzechowskiego<sup>20</sup>.

Gdy wieść się o tym po mieście rozeszła, zaczęli się zgłaszać do urzędu radzieckiego w Lublinie i do samego podkomorzego rozmaici inni wierzyciele M. Reysnera, domagając się podziału skonfiskowanych weksli. Między nimi najpoważniejszą pretensję wysunął niejaki Andrzejowski, bo sumę 8 000 złp., która już uprzednio zapisana była na wszystkich dobrach M. Reysnera i J. Balcerowicza wspólnie.

Nie ulega wątpliwości, że i podkomorzy Orzechowski dążył przez urząd miejski do zahipotekowania swej wierzytelności na majątku M. Reysnera, podobnie jak inni wierzyciele. Chodziło o kamienicę na ul. Olejnej w Lublinie, gdzie mieściła się mennica królewska. W obawie aby przez te zatargi finansowe mennica sama nie ucierpiała, wystąpił z urzędu podskarbi wielki koronny Jan Firlej i z jego polecenia notariusz grodzki lubelski Wojciech Sierakowski zanotował w księgach miejskich zastrzeżenie pod datą 3 XII 1598 r., że areszta kładzione na domu murowanym Reysnera w Lublinie niczym nie mogą szkodzić mennicy królewskiej ani narzędziom, ani pieniądzom do niej należącym, ani również personelowi mennicznemu, tym bardziej że M. Reysner jako przedsiębiorca i dzierżawca mennicy winien jest też i do kasy królewskiej czynsz za ostatnie pół roku w kwocie 1 100 złp.<sup>21</sup>.

Zdaje się, że te zastrzeżenia podskarbiego były powodem, że Orzechowski wytoczył swą sprawę przed trybunał koronny. Tu doprowadzono do ugody z dnia 24 V 1599 r. między podkomorzym a Reysnerem, który wiecznie w Gdańsku ukrywać się nie mógł. Zjechał zatem w końcu do Lublina, wypłacił Orzechowskiemu *a conto* 3 000 złp., a resztę w kwocie 13 000 złp. obiecał spłacać ratami. Sumę tę zagwarantował całym swym majątkiem lubelskim. Innych długów M. Reysnera, np. owych 8 000 Andrzejowskiego trybunał w ogóle nie rozpatrywał, odsyłając je do sądów miejskich w Lublinie i Gdańsku<sup>22</sup>.

Gwarancje, jakie M. Reysner musiał dać Orzechowskiemu, przybrały wnet formę zastawu nie tylko kamienicy, ale i samej mennicy królewskiej, o czym mówi wyraźnie notatka w aktach

<sup>20</sup> Consul. lubl. 107 p. 129.

<sup>21</sup> W a l e w s k i, op. cit., s. 156.

<sup>22</sup> Consul. lubl. 107 p. 137.

radzieckich m. Lublina z dn. 5 VIII 1599 r. Uwiadamia w niej Paweł Orzechowski, podkomorzy chełmski i starosta surazki, że zarówno kamienicę M. Reysnera w Lublinie przy ul. Olejnej położoną, jako też i mennicę lubelską objął w własne ręce i zaraz wydzierżawił temuż M. Reysnerowi za pewną umówioną sumę czynszową na czas od 5 VIII do dnia św. Katarzyny, czyli 25 XI 1599 r., to jest na niecały kwartał. Podkomorzy zeznaje dalej, że za wymieniony okres czasu otrzymał już od M. Reysnera czynsz dzierżawny i dał mu za to pokwitowanie. Podkomorzy zastrzega sobie jednak, że po tym terminie, czyli po św. Katarzynie, wolno mu będzie wymienioną kamienicę oraz rzeczoną oficynę menniczą Reysnerowi odebrać i dowolnie na własny użytek obrócić, nie czyniąc tym samym żadnej krzywdy M. Reysnerowi. W tym samym akcie zeznaje i Reysner ze swej strony, że kamienicę swoją i mennicę królewską nie innym prawem jak tylko areną, czyli tytułem dzierżawy od podkomorzego chełmskiego będzie trzymał i wszystkich warunków umowy ściśle będzie się starał dotrzymać<sup>23</sup>.

W osobnym akcie tej samej daty 5 VIII 1599 zeznaje Melchior Reysner, że gdyby długu podkomorzemu Orzechowskiemu nie oddał, to temuż wolno będzie tak kamienicę jak i mennicę używać dla siebie, lub jeśli zechce, sprzedać dalej, a także z zatrzymanych weksli długi pościągać według własnej woli i upodobania<sup>24</sup>.

Reysner nie doczekał jednak owego ustanowionego terminu św. Katarzyny, gdyż zmarł 12 X 1599 r. Księgi miejskie notując jego zgon zaznaczają, że nieuregulowany jeszcze dług u Orzechowskiego wynosił sumę 11 585 złp. i że urząd wójtowski kazał zaraz zrobić inwentarz rzeczy po zmarłym pozostałych. Były to rzeczy codziennego użytku, jak szuby, ubrania, bielizna, pościel etc. oraz skrzynia z rozmaitymi cyrografami, czyli wekslami jego dłużników<sup>25</sup>.

W ten sposób okres urzędowania Melchiora Reysnera w mennicy lubelskiej należy ustalić na czas od jesieni 1597 do 12 X 1599 r., czyli na około dwa lata. Aktom wyżej przytoczonym odpowiadają szczegóły ściśle numizmatyczne o tyle, że monogram jego MR znajdujemy na groszach i trojakach koronnych z 1597 r. i 1598 r. Gdy Reysner z powodu swoich długów uciekł w połowie 1598 r. do Gdańska, a mennica pod jego zastępcami mimo to dalej

<sup>23</sup> Consul. lubl. 106 p. 307.

<sup>24</sup> Consul. lubl. 107 p. 141.

<sup>25</sup> Consul. lubl. 107 p. 139.

była czynna, nie było już potrzeby kłaść dalej stempla jego monogramu, tym bardziej w 1599 r., kiedy to formalnie mennica przeszła już na własność P. Orzechowskiego. Wówczas to jeszcze w r. 1598 wprowadzono w miejsce herbu mincerza litere L, miasta Lublina, na stempel trojaków tu wybijanych, a zwyczaj ten przyjął się wnet i w innych miastach mennicznych. Dopiero później, dnia 22 VI 1598 r. przyszło zatwierdzenie tegoż ze strony urzędu podskarbiowskiego Jana Firleja. Była to zatem pierwsza innowacja w czasach Reysnera wprowadzona.

Produkcję swoją ograniczył Reysner do dwóch gatunków monety, a to do groszy i trojaków. Grosze nie były dotąd w Lublinie bite i dlatego ich emisja była nowym świadectwem inicjatywy tego mincerza. Także i co do trojaków mamy do zanotowania pewną reformę, odnoszącą się do ich stopy mennicznej. Oto w myśl ustawy mennicznej króla Stefana Batorego z 1580 r. powinny były mennice wybijać trojaki w ten sposób, by 83 sztuki trojaków szły na 1 grzywnę brutto. Ściśle wzięwszy ustawa powyższa zezwalała tylko na 82  $11/32$  sztuk grzywny, ale mincerze już dawno zaokrąglili sobie samowolnie ten ułamek do cyfry 83 sztuk na grzywnę, a i przy tym robili rozmaite nieuchwytne nadużycia. W myśl przepisów waga każdej sztuki powinna wynosić 2,37 g, w czym czystego srebra winno być 2,015 g a to dlatego, że próba srebra winna być XIII  $1/2$ .

Jest rzeczą interesującą, że do czasów Reysnera trzymała się mennica lubelska na ogół ściśle powyższych przepisów i jeżeli były w trojakach jakie wahania wagi, to położyć je trzeba tylko na karb przyjętego wówczas sposobu bicia monet *al marco*. Waga poszczególnych trojaków wahała się wówczas między 2 g a 2,57 g a przeciętnie wynosiła 2,35 g co prawie zupełnie odpowiada przepisom. Jednakże w czasach M. Reysnera waga przeciętna trojaków lubelskich obniża się wcale wydatnie, a zwłaszcza w 1598 r. znajdujemy trojaki o wadze już mniej niż 2 g, dochodzące nawet do 1,70g. Zważonych 12 sztuk trojaków z 1598 r. literą L oznaczonych dało przeciętną wagę 2,21 g a więc znacznie poniżej przepisów<sup>26</sup>.

Zjawisko powyższe ma swoje źródło znowu w akcji M. Reysnera zmierzającej do zmiany odnośnego paragrafu ustawy mennicznej. Opowiadają o tym szczegółowo dwaj mincerze lubelscy Hanusz Eck i Henryk Laufferts, składając odnośne zeznania dnia 24 III 1599 przed urzędem radzieckim w Lublinie. Z ich zeznań

<sup>26</sup> Wagi wzięte z Czapskiego, *Catalogue de la Collection*, tom I—V.

wynika, że M. Reysner, który jak widzieliśmy walczył ciągle z dużymi trudnościami finansowymi, chciał polepszyć nieco swoją sytuację i podjął dużą kampanię w tym kierunku. Wezwany wraz z innymi kierownikami mennic polskich na sejm warszawski, który obradował w marcu 1598 r., skorzystał ze sposobności i przed podskarbisem koronnym Firlejem począł się użalać i coraz gwałtowniej uskarżać na dotychczasowe stosunki mennicze, twierdząc, że nie będzie mógł już dalej wybijać trojaków po 83 sztuki z grzywny, gdyż z powodu znacznego podrożenia srebra zupełnie to się nie opłaca, przeciwnie, pociąga za sobą deficyt. Gdyby odnośny przepis ordynacji menniczej ostał się i nadal, musiałyby mennice albo pracować ze stratą, albo po prostu zamknąć swoje warsztaty. Poparty w tym przez innych mincerzy, prosił Reysner podskarbiego, by sprawę tę rozważył i zezwolił na pewną ulgę, tj. na zwiększenie liczby trojaków, jaką wolno będzie bić z grzywny brutto<sup>27</sup>.

Podskarbi Firlej wziął tę prośbę i zażalenia pod rozwagę i mimo, że sprzeciwiały się konstytucji, zezwolił po namyśle na pewną ulgę dla mincerzy, mianowicie na bicie trojaków po 84, a nie 83 jak dotąd, z grzywny brutto. Równocześnie polecił jeneralnemu probierzowi pilnować, aby nigdzie w żadnej mennicy nie bito inaczej ani więcej, jak 84 sztuki z grzywny.

Była to ulga bardzo mała i prawie że niewidoczna, gdyż obniżała wagę przeciętną każdego trojaka z 2,38 na 2,35 g. Mimo to mincerze byli zadowoleni, a specjalnie wymienieni mincerze lubelscy z Reysnerem na czele, którzy tym ustępstwem mogli łatwo pokryć specjalną obniżkę wagi swoich emisji. Gdy później Reysnera nie stało, gdyż z powodu długów musiał do Gdańska uciekać, pozostali mincerze umyślnie zrobili powyższe zeznanie w urzędzie radzieckim, raz dlatego, by własne postępowanie usprawiedliwić i trojaki przez siebie wydawane uprawomocnić, a także i dlatego, by odpis tego zeznania przesłać do Wilna swemu koledze Szymonowi Lidmanowi, mincmistrzowi litewskiemu.

Mimo wszystko musiała mennica lubelska w czasach M. Reysnera przeżywać swój okres największej świetności i czas najintensywniejszej pracy, gdyż nie tylko zostawiła dużą ilość odmian groszy i trojaków, ale również największą ilość zapisków w księgach miejskich Lublina. Znał je już K. Beyer, a zużytkował St. Walewski w swej pracy o trojakach koronnych.

Dowiadujemy się z nich, że obok Melchiora Reysnera praco-

<sup>27</sup> Walewski, op. cit., s. 157 (z Consul. lubl.).

wali wówczas w tejże mennicy Hanusz Eck jako starszy mincerz, Henryk Laufferts jako probierz, Joachim Scholtz i Maciej Schröder jako towarzysze sztuki menniczej i zapewne wielu innych. Pierwszy z nich Eck, zwany też Heczek, był za czasów Daniela Koste probierzem, potem po usunięciu się tegoż 1597 r. był kierownikiem, a w czasie nieobecności Reysnera jego zastępcą i starszym mincerzem. Drugi H. Laufferts był rodzonym bratem Andrzeja Laufferts, mincerza poznańskiego; powołany został do Lublina przez podskarbiego i przez niego później zamianowany został generalnym probierzem wszystkich mennic koronnych.

O Joachimie Scholtzu mamy dwie zapiski w aktach radzieckich Lublina, mówiące o jego procesie z obywatelem lubelskim Chmielowskim o pobicie. Kto był pobity, nie wiadomo, ale zdaje się, że to mincerz był w tym wypadku stroną czynną. Proces toczył się w dniach 12 XII 1598 r. oraz 24 III 1599 r.<sup>28</sup>

Drugiego towarzysza Macieja Schrödera poznajemy też z procesu z dnia 21 VII 1599 r. wytoczonego przezeń Katarzynie Pernisowej, obywatelce lubelskiej o 14 złp. czynszu, jakie jej za mieszkanie Schroedera miał zapłacić jego szef M. Reysner. O co w danym wypadku chodziło i jak się sprawa zakończyła, nie wiadomo<sup>29</sup>.

Ponieważ M. Reyzner był administratorem mennicy w 1597, 1598 i 1599 r., przeto emitowane w tym okresie monety znaczone były albo znakiem MR, albo literą *L m.* Lublina. Należą zatem do tego okresu trojaki i grosze następujących typów.

#### I. TROJAKI KORONNE Z 1597 R.

##### a) Trojaki koronne z 1597 r.

Z monogramem Reyznera w tarczy u dołu:

104. SIG 3 D.G. — REX POMDL popiersie  
GROS ARG | TR. R. PO97 | I [Lewart] F M + R  
Walewski, LXXX. 1.
105. SIG 3 D.G — .REX. P. M.D.L  
GROS. ARG | TR. R. PO97 | I [Lewart] F M + R  
Walewski, LXXX. 2.

<sup>28</sup> Walewski, op. cit., s. 156 i 157.

<sup>29</sup> Walewski, op. cit., s. 158, (z Consul. lubl.).

106. SIG 3 DG — REX — P — MDL  
GROS. ARG | TR. R. PO97 | I [Lewart] F M + R  
Czapski, 7348 R<sup>5</sup>
107. SIG 3 DG — REX POMDL  
GROS. ARG | TR. R. PO97 | I [Lewart] F M + R  
Zbiór W. Bartynowskiego
108. SIG 3 DG — REX POMDL  
GROS. ARG | TR. R. PO97 | I [Lewart] F M + R  
Zbiór W. Bartynowskiego

## b) Trojaki koronne z 1597 r.

Z monogramem Reyznera bez tarczy u dołu:

109. SIG 3 DG — REX PMDL  
GROS ARG | .TRR·P97. | I [Lewart] F M + R  
Zagórski, 267; Czapski, 1050; Walewski, LXXX. 6.
110. SIG 3 DG — REX. P.MDL.  
GROS. ARG | TR.R.Po97. | I [Lewart] F M + R  
Czapski, 1051 R; Walewski, LXXX. 3.
111. SIG 3 DG. — . REX. P. M. D.L.  
GROS ARG | TR.R.PO97 | I [Lewart] F M + R  
Walewski, LXXX. 5.
112. SIG 3 DG. — . G.R.E.X. M.D.L  
GROS ARG | .TRRPO97. | I [Lewart] F M + R  
Walewski, LXXX. 7.
113. SIG 3 DG — . REX.P.M.D.L.  
GROS ARG | TRRPO 97 | I [Lewart] F M + R  
Zbiór W. Bartynowskiego
114. SIG — 3.D — GREX. PM. D.L  
GROS. ARG | TR.R.PO97 | I [Lewart] F M + R  
Zbiór W. Bartynowskiego
115. SIG 3 DG — REX PMDL  
GROS ARG. | TRRPO 97 | I [Lewart] F M + R  
Zbiór W. Bartynowskiego
116. SI 3 D.D — . G R E X . P : M . D . L  
GROS ARG. | TRRPO 97 | I [Lewart] F M + R  
Bandtke, 270

117. SIG 3 DG — . R E X . P . M . D . L.  
GROS. ARG | TR.R.PO97 | I [Lewart] F M+R
118. SIG 3,D — . G R E . X . P . M . D . L  
GROS. ARG | TR.R.PO 97 | I [Lewart] F M+R  
Czapski, 7349 R
119. SIG 3 DG — . R E X — P O . M D L  
GROS. ARG | TR.R.PO 97 | I [Lewart] F M+R  
Walewski, LXXX. 4.

c) Trojaki koronne z 1597 r.

Jak poprz. ale rok nad napisem przy herbie Wazów:

120. SIG 3.D — . G R . E . X . P . M . D . L  
GROS ARG | .TRRPO97 | I [Lewart] F M+R  
Beyer, Skorowidz, 320<sup>2</sup>; Walewski, LXXX. 8.

d) Trojaki koronne z 1598 r.

Z monogramem Reyznera na końcu Rv.

121. SIG 3 DG — R E X P M D L  
GROS ARG | TRRPO 98 | [Lewart] F M+R  
Walewski, LXXX. 9, Czapski, 1074

e) Trojaki koronne z 1598 r.

Bez żadnego znaku mincerskiego, z rokiem u dołu:

122. SIG III D — G R E X P M D L  
GROS. ARG | TRIP. REG. | — POLONI | — 1598 —  
Walewski, LXXXVI. 1.
123. SIG III DG : R E X P M D L  
GROS ARG | TRIPREG — | POLONI. — 1598 —  
Walewski, LXXXVI. 2; Czapski, 1082
124. SIG III DG — R E X P M D L  
GROS ARG | TRIPREG | POLONI | 1598  
Walewski, LXXXVI. 9
125. SIG III DG — R E X — P — M D L  
GROSARG | TRIPREG | POL-ONI | 1598  
Walewski, LXXXVI. 10



126. SIG III DG — REXP — MDL  
GROSARG | TRIPREG | POLONI 1598  
Zbiór W. Bartynowskiego
127. SIG III D — GREXPMDL  
GROS + ARG | TRIPREG | + POLONI + 1598 +  
Zbiór W. Bartynowskiego
128. SIG III DG — REXPMDL  
GROSARG | TRIPREG+ | POLONI+ | 1598 +  
Zbiór W. Bartynowskiego
129. SIG III DG REX. P.M.D.L.  
GROSARG | TRIPREG | POLONI | 1598  
Walewski, LXXXVI. 6; Czapski, 1080
130. SIG III + + GREXPMDL +  
GROS ARG | TRIPREG | + POLONI | + 1598 +  
Walewski, LXXXVI. 3
131. SIG III DG — REX + — PMDL  
GROS ARG | TRIPREG | POLONI | 1598  
Walewski, LXXXVI. 11
132. SI III D \*\* GREXPMDL  
GROS+ARG | TRIPREG | +POLONI+ | 1598  
Zbiór W. Bartynowskiego
133. SIG III DG — REX + PMDL  
GROS ARG | TRIPREG | POLONI | 1598  
Czapski, 1548
134. SIG III DG + — + REXPMDL +  
GROS ARG | TRIPREG | POLONI. 1598.  
Zbiór W. Bartynowskiego
135. SIG III DG — REXPOMDL  
GROS ARG | TRIP REG | POLONI 1598  
Beyer, *Skorowidz*, 332; Walewski, LXXXVI. 8
136. SIG III DG + REX. P.O.M.D.L.  
GROS ARG | TRIPREG | POLONI | 1598  
Walewski, LXXXVI. 12
137. SIG III DG — REX. P.O. M.D.L.  
GROS ARG | TRIPREG | POLONI | 1598  
Zbiór W. Bartynowskiego

138. SIG 3 DG — REXPMDL  
GROS. ARG | TRIp.REG. | . | POLONI | .1598+  
Walewski, LXXXVI. 7; Czapski, 1081
- f) Trojaki koronne z 1598 r.
- Z literą L [Lublin] pod rokiem u dołu:
139. SIG. III. D.G — REX — P.MDL  
GROS. ARG | TRIPREG | POLONI | 1598 | L  
Zagórski, 274; Walewski, LXXXIV. 1.
140. SIG III DG — REXPMDL  
GROS. ARG | TRIP.REG | POLONI | 1598 | L  
Walewski, LXXXIV. 2; Czapski, 1089
141. SIG III DG — REXPMDL  
GROS ARG | TRIPREG | POLONI | 1598 | L  
Walewski, LXXXIV. 3
142. SIG III DG — REXPMDL  
GROS ARG | TRIP+REG | POLONI -+1598+ | +L+  
Reichel, 831; Czapski, 1089
143. : SIG : III : D:D: REX. P.M.D.L.  
GROS. ARG | TRIP:REG | POLONI | .15.98. | L  
Czapski, 7367
144. SIG III DG — REXPOMDL  
GROS ARG | TRIPREG | POLONI | 1598 | L  
Walewski, LXXXIV. 4; Czapski, 1088
145. SIG III DG:REXPOMDL  
GROS ARG | TRIPREG | POLONII 1598 | L  
Walewski, LXXXIV. 5
146. SIG III DG:REXPOMDL  
GROS. ARG | TRIP:REG | POLONI. | . 1598. | L.  
Zbiór W. Bartynowskiego

g) Trojaki koronne z 1598 r.

Jak wyżej, ale 2 wiersze napisu, a rok i L u dołu:

147. SIG III D — GREXPMDL  
GROS ARG | TRRPOLO | . 1598. | L.  
Walewski, LXXXV. 3

148. SIG III D — GREXPMDL  
GROSARG | TR R POLO. | .1598. | .L.  
Walewski, LXXXV. 4
149. SIG 3 DG — REXPMDL  
GROS ARG | TRRPOLO. | .1598. | .L.  
Walewski, LXXXV. 5; Czapski, 5061

h) Trojaki koronne z 1598 r.

Z 3 wierszami napisu i z L w środku roku:

150. SIG III D — GREXPMDL  
GROS ARG | .TRI.REG | .POLONI | .5 L 98  
Walewski, LXXXIV. 7
151. SIG III DG : REXPOMDL  
GROS. ARG | TRI.REG | POLON | . 15 L 98.  
Walewski, LXXXIV. 6
152. SIG III DG — REXPOMDL  
GROSARG | .TRI.REG | .POLONI | .15 L 98.  
Walewski, LXXXIV. 8
153. SIG III DG — REXPOMDL  
GROS. ARG | TRI.REG | POLON | . 15.L.98.  
Czapski, 5060

i) Trojaki koronne z 1598 r.

Z dwoma wierszami napisu i z L w środku roku u dołu:

154. SIG III DG — REXPMDL  
GROS.ARG | TRIP.POLO | 15.L.98  
Czapski, 10204 R
155. SIG III D-G- REXPMDL  
GROS.ARG | TRIP.POLO | 15.L.98  
Walewski, LXXXV. 1 R.
156. SIG III D—G—REXPMDL  
GROS. ARG | TRIP.REG | .15.L.98.  
Walewski, LXXXV. 6
157. SIG III S GREX. P.M.D.L.  
GROS. ARG | TRIP.POLO | .15.L.98.  
Zbiór W. Bartynowskiego

158. SIG III D + GREX + P.M.D.L+  
GROS.ARG. | TRIP.POLO | . 15.L.98.  
Beyer, Skorowidz, 321<sup>2</sup>
159. SIG III D + GREX + P + M + D + L +  
GROS.ARG | TRIP.POLO | 15.L.98  
Walewski, LXXXV. 2; Czapski, 1090 R

k) Trojaki koronne z 1598 r.

Z trzema wierszami napisu i L przy tarczy podskarbiego:

160. SIG III DG — REXPMDL  
GROS.ARG | TRI REG | POLONI | L [lewart] 98  
Walewski, LXXXI. 1; Czapski, 7368
161. SIG III DG — REXPMDL  
GROS. ARG | TRI.REG |POLONI | [lewart] 98  
Zbiór W. Bartynowskiego
162. SIG DG — . REXPOMDL  
GROS.ARG |TRIREG | POLONI | L [lewart] 98  
Walewski, LXXXI. 2; Czapski, 1091
163. SIG DG — REXPOMDL  
GROS.ARG | TRIREG | POLONI | L [lewart] 98  
Zbiór W. Bartynowskiego

l) Trojaki koronne z 1598 r.

Z trzema wierszami i z L za tarczą Firleja

164. SIG III DG — REX PMDL  
GROS ARG | TRI REG | POLONI | 98 [lewart] L  
Czapski, 7369 R<sup>3</sup>
165. SIG III DG — REXPO MDL  
GROS. ARG | TRI. REG. | POLONI. | 98 [lewart] L  
Walewski, LXXXII

m) Trojaki koronne z 1599 r.

166. SIG III DG — REX POMDL  
GROS. ARG | TRI.REG |POLONI. | .L: [lewart] 99  
Walewski, LXXXI. 3; Czapski, 1121

167. SI III DG — REX. P.O.M.D.L.  
GROS ARG | TRI REG | POLONI | L [lewart] 99  
Walewski, LXXXI. 4; Czapski, 1120
168. SI III.DG — REX POMDL  
GROS. ARG | TRI.REG | POLONI | L. [lewart] 99  
Zbiór W. Bartynowskiego
169. SIGS III DG — REX POMDL  
GROS ARG | TRIREG | POLONI | L [lewart] 99  
Walewski, LXXXI. 5

n) Trojaki koronne z 1599 r.

Z dwoma wierszami napisu i z I F przy tarczy Firleja

170. SIG. .D. — .G. REX. P. M. D. L.  
GROS. ARG. | TRIP. R.PO. | I | I [lewart] F | — L — 99  
Czapski, 5066 R
171. SIG. III. D. — . G.REX.P.D.L  
GROS. ARG | TRIP.R.PO | I [lewart] F | L — 99  
Walewski, LXXXIII. 1
172. SIG III.— . DG. REX. POMDL  
GROS. ARG | TRIP. R.PO | I [lewart] F | L — 99  
Walewski, LXXXIII. 3
173. SIG. III.D. — .G.REX.P.O.M DL  
GROS. ARG | TRIP. R.PO | I [lewart] F | L — 99  
Walewski, LXXXIII. 2
174. SI III DG — REX POMDL  
GROS. ARG. | TRIP.R.PO. | .I. [lewart]. F. | .L — 99.  
Czapski, 9554 R<sup>3</sup>

o) Trojaki koronne z 1599 r.

Z trzema wierszami napisu i bez znaku menniczego

175. SIG III DG + REX + P + M + DL  
GROS ARG | TRIP REG | POLONI | + 1599 +  
Walewski, LXXXVI. 4
176. SIG III D + G + REX P + M + D + L +  
GROS ARG | TRIPREG | POLONI | + 1599 +  
Walewski, LXXXVI. 5; Czapski, 5059

## II. Grosze koronne z 1597 r.

Av. Głowa króla odkryta, Rv. 3 tarcze, rok przy koronie  
a monogram Reysnera w tarczy u dołu

## a) Grosze koronne z 1537 r.

177. SIGISM 3 D G lewart REX. M. DL  
GROSSUS RE M†R G. POLONI 9 — 7  
Czapski, 1056
178. SIGISM 3 D G [lewart] REP M.DL  
GROSSUS RE M†R G POLONI 9 — 7  
Beyer, *Skorowidz*, 264<sup>a</sup>
179. SIGISM 3 D G [lewart] REX MDL  
GROSUS RE M†R G POLONI 97  
Zbiór W. Bartynowskiego
180. SIGISM 3 D G [lewart] REX. M. DL  
GROSSUS RE M†R G POLONI 97  
Czapski, 9541 R<sup>4</sup>

## b) Grosze koronne z 1597 r.

Bez herbu Reysnera, z głową odkrytą i 3 tarczami:

181. SIGISM. 3. D. G. [lewart] REGN. M. D.L.  
GROSUS RE. POLONI. 97  
Beyer, *Skorowidz*, 263<sup>c</sup>; Czapski, 1054 R<sup>4</sup>
182. SIGISM. 3. D. G. [lewart] REGN. M. D.L.  
GROSUS. REGN. POLONIE 9 — 7  
Beyer, *Skorowidz*, 264; Czapski, 1055 R<sup>4</sup>
183. SIGISM. 3. D. G. [lewart] REGN. M. D. L.  
GROSUS RE POLONIE 97  
Czapski, 9542 R<sup>4</sup>
184. SIGISM. 3. D. G. [lewart] REGN. M.D.L.  
GROSUS. RE -G. POLONI 9 [opuszczone 7]  
Bandtke, 284; Czapski, 7356 R<sup>5</sup>

## c) Grosze koronne z 1597 r.

Z głową i 3 tarczami, rok podwójnie: bez herbów Firleja  
i Roesnera

185. SIGISM. 3.D.G. REX. PO. M. DL. 97  
GROSUS. REGN. POLONIE. 9—7  
Czapski, 5055 R<sup>4</sup>

186. SIGISM3. DGR. 2POM. DL. 97  
GROSUS. RE POLONI — 97.  
Zbiór W. Bartynowskiego

d) Grosze koronne z 1597 r.

Z głową i 3 tarczami, a rok między tarczami 97  
187. SIGIS3DG2 REXMDL  
GROSUS RE — G. POLON.  
Zbiór W. Bartynowskiego

e) Grosze koronne z 1597 r.

Z głową i 3 tarczami, z datą 97 u dołu:  
188. SIGIS3DG [lewart] REXMDL  
GROSUS RE 97 POLONI  
Stupnicki, 840

f) Grosze koronne z 1597 r.

Av. korona nad 3 wierszami, godła Firleja i Roesnera u dołu  
RV orzeł  
189. SIGIS3DG | REXPMDL | I [lewart] F M†R  
GROSUS REG POLONIE 97.  
Beyer, Skorowidz, 265; Czapski, R<sup>4</sup> 9543

190. SIGIS3D | GREXPMDL | L. I [lewart] F M†R  
GROSUS REG POLONIE 97.  
Czapski, 1057 R<sup>4</sup>

g) Grosze koronne bez daty

Z odkrytą głową i 3 tarczami (podobny do nr 184)

h) Grosze koronne z 1598 r.

Z koroną nad 3 wierszami i orłem, podobne do nr 189.  
*Podręcznik, nr 1032*

Z zestawienia powyższego widać, że o ile trojaki koronne bite były w Lublinie masowo, mają pełno odmian i są dziś po-

spolite, o tyle grosze koronne były bite w bardzo małych ilościach, mają odmian bardzo mało i dziś należą do rzadkości. Czy i innych gatunków np. szelągów nie emitowano tu w czasach Reysnera, nie wiadomo i dziś to wysledzić się nie da.

#### IV. CZASY PAWŁA ORZECZOWSKIEGO

Z chwilą śmierci M. Reysnera 12 X 1599 r. zaczął się dla mennicy lubelskiej nowy okres, z którego poza trojakami nie pozostało żadnych więcej zabytków. Nie znalazły się nawet żadne notatki w księgach miejskich, aż po rok 1601, w którym akta radzieckie zanotowały bardzo charakterystyczne zeznania podkomorzego Pawła Orzechowskiego<sup>30</sup>.

Okazuje się z nich, że po śmierci M. Reysnera tak kamienica przy ul. Olejnej jak i cała mennica przeszły już bezspornie do rąk rzezonego podkomorzego. Ten mennicy nie zamknął, lecz postanowił ją dalej i na własną rękę prowadzić, oraz własne kapitały tu zaangażować, spodziewając się w ten sposób z dochodów mennicznych prędzej pokryć swoją dawną wierzytelność. Podskarbi koronny, prawdopodobnie znajomy i przyjaciel osobisty podkomorzego, nie miał nic przeciw temu, byle mennicą kierowali fachowcy i byle opłaty skarbowe z mennicy regularnie go dochodziły.

Jednakże Orzechowski w swoich zeznaniach skarży się, że drożyna srebra i duże koszty produkcji były przyczyną, że z włożonego do mennicy kapitału nie miał żadnego dochodu, a nadto stale miał wrażenie, że kapitałom jego zagraża ciągle niebezpieczeństwo ze strony owych fachowców mincerzy, ludzi, jak się wyraża, „dostyc bylejakich“. Byli to jak się zdaje Hanusz Eck i Henryk Lauferts, którzy już za M. Reysnera w tej mennicy pracowali, pierwszy w charakterze mincmistrza, drugi probierza, nie licząc całego szeregu innych mincerzy.

Z tych samych zeznań podkomorzego wynika dalej, że tenże nie widząc sposobu, w jaki by można wycofać z mennicy swe kapitały, postanowił na innej drodze szukać sobie rekompensaty i w tym celu zjechał sam na sejm walny do Warszawy w lutym 1601 r. Tu wyrobił sobie posłuchanie u króla i przed tronem wywiódł wszystkie swoje żale, prosząc o odpowiednią nagrodę.

Niestety sytuacja była dla jego próśby nieprzychylna. Nagrody nie otrzymał już dlatego, że dotychczasowa gospodarka mennicza była przez ogół szlachecki źle przyjęta i potępiana,

<sup>30</sup> Consul. lubl. 107 p. 142.



a spoczywanie mennic w rękach prywatnych robiło złe wrażenie. Posłowie całego prawie rycerstwa żądali od króla zamknięcia oficyn mincerskich, a nie nagrody dla przedsiębiorców. W ten sposób akcja podkomorzego Orzechowskiego spełzła na niczym, a prowadzenie przezeń mennicy lubelskiej nie wydało owoców, jakich się spodziewał.

Podkomorzy zatem nie tylko, że nie miał, jak sam twierdził, z mennicy żadnej korzyści, ale ponadto naraził się na proces z Żydem lubelskim, Salomonem Fixel. Był to Żyd z podegrodzia lubelskiego, który zdaje się, był dostawcą srebra do mennicy jeszcze za M. Reysnera i z tego tytułu rościł sobie pretensje do mennicy, dochodzące do sumy 6 457 złp. Fixel zgłosił swoją pretensję przez urząd radziecki dnia 11 II 1601<sup>31</sup> i przez woźnego Samuela Grądzkiego przybił pozew na drzwiach mennicy, wnosząc skargę przeciw podkomorzemu Orzechowskiemu jako administratorowi mennicy i posiadaczowi dóbr i weksli niegdyś do M. Reysnera należących. Proces stąd powstały pozwała znów z innej strony spojrzeć na postępowanie podkomorzego.

Na rozprawie bowiem ustnej wywodził pełnomocnik Żyda, że jest to zupełnie niesłuszne, by na pokrycie tak drobnej stosunkowo pretensji, jaką miał podkomorzy w stosunku do M. Reysnera, można mu było zabierać cały jego majątek, tj. kamienicę prywatną i mennicę królewską, tym bardziej, że przeciw publicznej jest tajemnicą, że mennica ta daje co najmniej 6 000 złp dochodu rocznie. Jeżeli to uwzględnimy, twierdził adwokat, to podkomorzy Orzechowski już dawno dochodem tym mógł pokryć swoją pretensję, nie licząc wcale już tego, że po śmierci M. Reysnera zabrał wszystkie jego weksle i cyrografy, których posiada dziś na sumę 36 000 złp. a zatem 3 razy więcej niż jego pretensja wynosi. Według adwokata, prawo P. Orzechowskiego polega w rzeczywistości tylko na zapisie M. Reysnera, danym swego czasu Andrzejewskiemu z racji długu 8 000 złp., gdy natomiast prawo jego klienta Salomona Fixela jest lepsze i dawniejsze, bo polega na starszym jeszcze zapisie wymienionego mincerza.

Rozpatrując sprawę powyższą, przyszli sędziowie lubelscy do przekonania, że najlepiej będzie nie wydawać żadnego wyroku, ale również nie chcieli wchodzić w konflikt z podkomorzym Orzechowskim i odbierać mu kamienicę, przysądzoną już wyrokiem trybunalskim. Uchwała sądu brzmiała w tym kierunku, że pretensja Fixela tyczy się właściwie Reysnera a nie Orzechowskiego. Po Reysnerze zaś zostali prawni spadkobiercy w Gdańsku, że za-

<sup>31</sup> Consul. lubl. 106 p. 389.

tem Fixel na nich może dochodzić swoich pretensji<sup>32</sup>. Jak się sprawa toczyła dalej, nie wiadomo.

Wobec powyższych danych nie może ulegać wątpliwości, że po śmierci M. Reysnera (12 X 1599) właściwym przedsiębiorcą i kierownikiem mennicy królewskiej w Lublinie był podkomorzy chełmski Paweł Orzechowski.

On mennicę finansował i on narzekał na brak odpowiednich dochodów, chociaż, jak Żydzi twierdzili, miał z mennicy rocznie do 6 000 złp. Rola jego tu była może podobna, a może bardziej nawet aktywna, niż rola drugiego podkomorzego Stanisława Ciekowskiego w mennicy bydgoskiej w tych samych latach. Poza finansowaniem mennicy miał może Orzechowski i nadzór ogólny, ale w sprawach ściśle technicznych musiał polegać na mincerzach, po Reysnerze odziedziczonych, ludziach, jak mówi „dość bylejakich“, do których zaufania wielkiego widocznie nie posiadał.

Administracja Orzechowskiego w mennicy lubelskiej trwała niecałe półtora roku, a to do 12 X 1599, tj. od dnia śmierci Reysnera, do marca 1601 r., tj. do zamknięcia mennicy na mocy uchwały sejmowej. W tym okresie czasu produkowała mennica lubelska same tylko trojaki, na stopę jak poprzednio po 84 sztuk z grzywny brutto. Znakiem menniczym była litera L (= Lublin), tak że ani herbu Orzechowskiego, ani znaków innych mincerzy już tu nie znajdujemy. Ważniejsze odmiany stempli tych trojaków są tu następujące:

a) Trojaki koronne z 1600 r.

Z literą L na końcu trzeciego wiersza i rokiem u dołu  
193 I. SIG. III. D G. — R E X. P. M. D. L.

GROS. ARG | III. R. EPO | I [lewart] F. L | . 16 — O O  
Czapski, 7390 R<sup>3</sup>

b) Trojaki koronne z 1600 r.

Bez herbu podskarbiego, z L w środku roku:

194. SIG. III. D. G. R E X. P. M D L

GROS + ARG | TRIPREG | POLON | 16 L O O  
Walewski, LXXXIV. 10 R<sup>3</sup>

<sup>32</sup> Consul. lubl. 106 p. 334.

## c) Trojaki koronne z 1600 r.

Z herbem pods. w 3 wierszu i z L na końcu 2 wiersza:

195. SIG 3 DG — E - E - XPMDL  
GROS. ARG | . 3.R.N.PO.L | I [Lewart] F | 16 — O O  
Walewski, LXXXVII. 7
196. SIG. 3 D. G. — RE. X- O,ML  
GROS.ARG | . 3.RE.PO.L | I [Lewart] F | 16 — O O  
Bandtke, 742, Walewski, LXXXVII. 1.
197. SIG. III. D — G. REX. PM. DL  
GROS.ARG | 3. RE. PO. L | I [Lewart] F | 16 — O O  
Walewski, LXXXVII. 3
198. SIG.3. D. G. — REX. P.M.D.L  
GROS. ARG | 3. RE. PO. L | I [Lewart] F | 16 — O O  
Beyer, *Skorowidz*, 296; Walewski, LXXXVII. 4.
199. SIG. 3. D. G. . — . REX. P.M.D.L  
GROS. ARG | 3. RE. PO. L | I [Lewart] F | 16 — O O  
Walewski, LXXXVII. 5
200. SIG. 3. D.G. — REX. P. M. D. L.  
GROS. ARG | 3. RE. PO. L | I [Lewart] F | 16 — O O  
Walewski, LXXXVII. 6
201. SIG. 3. D. G — . + REX. P. M. D. L  
GROS. ARG | III. RE. PO. L | I [Lewart] F | 16 — O O  
Walewski, LXXXVII. 8
202. SIG, 3. D.G. — REX. P. M. D. L  
GROS. ARG | III.R E. PO. L | I [Lewart] F | 16 — O O  
Walewski, LXXXVII. 9; Czapski, 1142
203. Jak poprzed., ale III. na RV.  
Czapski, 10206
204. SIG. 3. DG — . REX. P.M.D.L.  
GROS. ARG | . 3. RE. POL | . I [Lewart] F. | 16 — O O  
Zbiór W. Bartynowskiego
205. SIG. 3 D.G. — .REX. P. M. D. L.  
GROSA RG | 3 RE. PO. L | .I [Lewart] F. | 16 — O O  
Beyer, *Skorowidz*, 296
206. SIG. 3.D.G. — .REX. P.M. D.L.  
GROS.ARG | .3. RE. PO. L. | I [Lewart] F. | 16 — O O  
Czapski, 1040

207. SIG 3. DG. — REX. PO. M.D.L  
GROS. ARG | 3. RE. PO. L | I [Lewart] F | 16 — O O  
Walewski, LXXXVII. 2
208. SIG. 3. DG. — , REX. PO. M. D. L  
GROS. ARG. | .III. RE. PO. L. | I [Lewart] F | 16 — O O  
Walewski, LXXXVII. 12
209. SIG. III. D — .G REX. P. M. D. L  
GROS. ARG | III.RE.PO. L | . I [Lewart] F. | 16 — O O  
Walewski, LXXXVII. 10
210. SIG.III. D. — .G : REX. P. D. L  
GROS. ARG. | ,III. RE. PO. L. | I [Lewart] F | 16 — O O  
Walewski, LXXXVII. 11
211. SIG III.D. — G. REX. P. M. D. L.  
GROS. AR. | III. RE. PO. L | . I [Lewart] F. | 16 — O O  
Czapski, 1043
212. .SIG + III — D + G. REX + P. M. D. L  
GROS. ARG | .III. RE. PO. L | . I [Lewart] F | 16 — O O  
Walewski, LXXXVII. 14; Czapski, 1144
213. SIG.III. D. — . G. REX. P. O. M. D. L  
GROS. ARG | .III. R. PO. L | I [Lewart] F. | 16 — O O  
Walewski, LXXXVII. 13; Czapski, 1141

d) Trojaki koronne z 1601 r.

Bez litery L i z rokiem u dołu:

214. SIG.III. DG. — REX: P.M.D.L  
GROS.ARG | III. RE. PO. | I [Lewart] F | 16 — O1  
Walewski, LXXXVII. 16
215. SIG III. D. — GREXP M.D.L  
GROS. ARG | III. RE. PO. | I [Lewart] F | 16 — O1  
Walewski, LXXXVII. 17
216. SIG. III. D. — G. REX. P. M. D. L.  
GROS. ARG | III. RE. PO. | I [Lewart] F | 16 — O1  
Walewski, LXXXVII. 19

e) Trojaki koronne z 1601 r.

L na końcu 2 wiersza i z rokiem u dołu:

217. SIG. III. DG — . REX : P.M.D.L  
GROS. ARG | III.RE. POL. | I [Lewart] F | 16 — O1  
Walewski, LXXXVII. 15

218. SIG. III. — . D G R E X. P M D. L  
GROS. ARG | III. RE. POL. | I [Lewart] F | 16 — O 1  
Walewski, LXXXVII. 18
219. . SIG III. D. — G R E X P. M. D. L  
GROS. ARG | III. RE. PO. L | I [Lewart] F | 16 — O 1  
Zbiór W. Bartynowskiego
220. SIG III. D.G — . R E X. P M D.L.  
GROS. ARG | III RE PO.L | . I [Lewart] F | 16 — O 1  
Zbiór W. Bartynowskiego
221. SIG.III D — .G R E. X. P. M. D. L  
GROS. ARG | III. RE. POL. | . I [Lewart] F. | 16 — O 1  
Czapski, 7399
222. SIG. 3. D G. — . R. E X. P. M. D. L  
GROS. ARG | 3. RE.PO. L | . I [Lewart] F. | 16 — O 1  
Zbiór W. Bartynowskiego
223. . SIG. 3. D. G — R E X P. M. D. L  
GROS. ARG | 3. RE. PO. L. | . I [Lewart] F. | 16 — O 1  
Zbiór W. Bartynowskiego
224. SIG. D G — . R E X. P M D.L  
GROS.ARG | . 3 RE. PO.L. | . I — F. | 16 [Lewart] O 1  
Zbiór W. Bartynowskiego

## f) Trojaki koronne z 1601 r.

Z L na końcu 3 wiersza i z rokiem u dołu:

225. SIG. III. D — . G R E. X. P.M.D.L  
GROS.ARG | III.R.EPO | I — F L | 16 [Lewart] O 1  
Walewski, LXXXVII. 20; Czapski, 1175; Beyer, Skorowidz, 323a
226. SIG. III. — D. G R E. X. P.M.D.L.  
GROS. ARG. | III.R.EPO | F L | 16 [Lewart] O 1  
Zbiór W. Bartynowskiego

## g) Trojaki koronne z 1601 r.

Z L na końcu 2 wiersza, a z rokiem w trzecim wierszu:

227. SIG.III.D — . G R E. X., P.M.D.L  
GROS.ARG | III.RE.POL | 16 I [Lewart] F O 1  
Czapski, 9560 R

## h) Trojaki koronne z 1601 r.

- Z L na końcu trzeciego wiersza, a z rokiem u góry: 16 III OI
228. SIG III. D. — G. R. E. X. P. M. D. L.  
 GROS. ARG. | III RE. PO. | . I [Lewart] F . L  
 Walewski, LXXXVIII. 1. R<sup>8</sup>
229. SIG III. D — G. R. E. X. P. M. D. L.  
 GROS. ARG | III. REPO | I [Lewart] F L  
 Beyer, Skorowidz, 297
230. SIG. III. — D — G. R. E. X. P. M. D. L.  
 GROS. ARG | III. RE. PO | . I [Lewart] F. L  
 Czapski, 9561 R<sup>7</sup>

## V. PO ZAMKNIĘCIU

Nie wiemy dokładnie, kiedy nastąpiło zamknięcie mennicy królewskiej w Lublinie, czy z wiosną czy w lecie 1601 r. Jeżeli odnośna uchwała sejmowa zapadła w marcu 1601 r., to wykonanie jej, należące do podskarbiego, wymagało zawsze pewnego czasu. Z drugiej strony przytoczone wyżej odmiany monet lubelskich świadczą, że i w r. 1601 musiała mennica dłuższy czas pracować tak, że zamknięcie jej na połowę tego roku położyć możemy.

Skoro jednak mennica została zamknięta, to kamienica przy ul. Olejnej, w której ta mennica dotąd się mieściła, była już Orzechowskiemu niepotrzebna. Po paru latach sprzedał ją zatem dnia 24 V 1603 r. za kwotę 4 000 złp. Gasparowi Jeruzel Brzezińskiemu<sup>33</sup>. Pozbył się jej zaś tym łatwiej, że posiadał w samym Lublinie szereg innych jeszcze realności. Z akt radzieckich dowiadujemy się, że wyrok królewski z 1600 r. przysądził podkomorzemu Orzechowskiemu ćwierć domu przy ul. Cholewińskiej i że intromisja do tego majątku Piotra i Anny Cholewów nastąpiła jeszcze tegoż 1600 r.<sup>34</sup>. Poza tym miał podkomorzy jakiś ogród poza murami miasta i powiększył go również w 1600 r. kupując od Barbary Krzesiny sąsiednią przylegającą parcelę<sup>35</sup>.

O innych częściach jego majątku dowiadujemy się z testamentu, jaki sporządził krótko przed śmiercią. Paweł Orzechowski, pod-

<sup>33</sup> Consul. lubl. 107 p. 142.

<sup>34</sup> Consul. lubl. 106 p. 29 i 74.

<sup>35</sup> Consul. lubl. 106 p. 91.

komorzy chełmski i dzierżawca ostatni mennicy lubelskiej, umarł bowiem w 1619 r., zostawiając jako spadkobierców dwóch synów Stanisława i Pawła. Akta wójtowskie lubelskie notują pod 1619 r., że młody Stanisław Orzechowski oddał odziedziczone po ojcu realności miejskie swemu bratu Pawłowi, a mianowicie połowę dworu, plac z zabudowaniami, kamienicę i ogród przy jezuitach leżący, wszystko w Lublinie, nadto połowę dworu i placu z zabudowaniami w Warszawie oraz połowę spichrza i dworu z placem i zabudowaniami w Kazimierzu<sup>36</sup>. Nie wzmiankowane są tu naturalnie dobra ziemskie jak Orzechowiec i inne, którymi urzędy miejskie się nie zajmowały. Od tego czasu nazwisko Orzechowskich i ich sprawy majątkowe figurują częstokroć w lubelskich księgach miejskich.

Ale tak samo powtarza się częstokroć nazwisko Reysnerów, tylko jak się zdaje, nie są to potomkowie Melchiora, dzierżawcy mennicy lubelskiej, ale jego brata Baltazara, z którym wspólnie prowadził dawniejszymi laty różne interesy handlowe w Lubelszczyźnie. Do tych potomków należy m. in. Ernest Reysner, żonaty z Zuzanną Scholzówną, może córką owego mincerza Scholza. W 1623 r. posiada własną kamienicę w Lublinie i imieniem dzieci po Scholzu pozostałych odbiera od Jana Bielowicza dług 350 czerw. złotych<sup>37</sup>.

Te same księgi miejskie opowiadają nam ciekawe szczegóły o dalszych losach mennicy lubelskiej, a raczej kamienicy, w której ona do 1601 r. się mieściła. Mimo że w niej już monet nie bito, zwano tę kamienicę dalej „Mincarnią“, a ul. Olejną, przy której stała, zwano „Mincarską“. Jak wspomniano wyżej kamienicę tę kupił w r. 1603 Gaspar Brzeziński, o którym ciekawych szczegółów dowiadujemy się z zeznań niejakiego Stan. Bogusławskiego, jakie poczynił przed urzędem wójtowskim w Lublinie 1629 r.<sup>38</sup>.

Opowiada on mianowicie, że Brzeziński urodził się wprawdzie katolikiem, ale przeszedł potem na wiarę ariańską, a nie mając potomstwa, któremu by majątek mógł zostawić, posłuchał starszych ministrów tej sekty i za ich namową i perswazją oddał swoją kamienicę przy ul. Mincarskiej, ową dawną Mincarnię, na zbór ariański swoim współwyznawcom do użytku. Ponieważ zaś w tych czasach nie wolno było legować żadnej sekcje jakichkolwiek nieruchomości i urzędy katolickie podobnego wpisu do

<sup>36</sup> Advocat. lubl. XI. p. 19.

<sup>37</sup> Consul. lubl. 123 p. 165.

<sup>38</sup> Advocat. lubl. XVI. p. 208.

aktów by nie przyjęły, przeto Brzeziński zeznał przed urzędem, że kamienicę tę za kilka tysięcy złotych sprzedał Lubienieckiemu, jednemu z wybitniejszych arianów w Lublinie. W rzeczywistości była to darowizna, za którą ani grosza nie zapłacono a tylko dano obietnicę, że Brzezińskiego nigdy arianie nie opuszczą i dożywocie na kamienicy mu zostawią.

Po uczynieniu tego zapisu wyjechał wnet Brzeziński z Lublina do majątku swego w Wielkopolsce, a potem osiadł w Piotrkowie. Tu rozchorował się ciężko, tak że sławny lekarz Codici, który go kurował, zwątpił już o jego życiu. Rozeszła się nawet pogłoska o jego śmierci, która doszła do Lublina i uczyniła duży rumor między arianami. Starsi i przełożeni gminy ariańskiej bojąc się, by po śmierci Brzezińskiego nie mieli kłopotu z podarowaną przezeń kamienicą, sprzedali ją czym prędzej Łukaszowi Sapieże.

Sapieha był właścicielem Mincarni jeszcze przed 1616 r., gdyż jako taki figuruje w lustracji starostwa lubelskiego, w tym roku odbytej<sup>39</sup>. Brzeziński tymczasem w Piotrkowie wyzdrowiał i zjechał do Lublina, gdzie nadaremnie upominał się u arian o dożywocie w podarowanej kamienicy i o spełnienie innych obietnic, jakie mu poczynili i jakie sobie swego czasu zastrzegł. Nie mogąc i u Sapiehy nic uzyskać, zamieszkał w innym domu przy tej samej Mincarskiej ulicy i tutaj dnia 19 IV 1623 r. został przez Krzysztofa Arciszewskiego zamordowany<sup>40</sup>.

Po Łukaszu Sapieże odziedziczył Mincarnię lubelską Mikołaj na Kodniu Sapieha, kasztelan wileński i wnet drogą donacji podarował ją w 1642 r. Andrzejowi i Mariannie z Husiatyna Boguskim, kasztelanostwu sanockim. Imieniem wymienionej kasztelanowej robi 1643 r. Samuel Wesołowski wpis hipoteczny na połowę tej kamienicy<sup>41</sup>.

Dalsze losy mincarni lubelskiej znane są tylko fragmentarycznie. W 1708 r. należała do Mikołaja Prażmowskiego, starosty mszczonowskiego i pułkownika wojsk saskich. W tymże roku jednak przeszła na własność braci Hermsonów, Kornela, Fryderyka i Kazimierza. Po nich dziedziczy tę kamienicę córka jednego z nich Konstancja Renata Hermsonówna i w 1740 przynosi ją w posagu Jakubowi Brade. Jeszcze w 1746 należy do Bradów, ale w 1786 r. jest własnością Krystyny Noakowej, a w 1798 r. Stoińskich. W 1875 r. należała do Wincentego Dawida, profesora gimnazjum lubelskiego, a w 1901 do niejakiego Kohena. Ostatnio

<sup>39</sup> Lustr. 1616 ky, 218<sup>b</sup> p. 27.

<sup>40</sup> A. Kossowski, *Protestantyzm w Lublinie*, 1933, s. 159.

<sup>41</sup> Advoc. lubl. XXIII. p. 164.



w 1931 r. była własnością Szlomy Goldberga<sup>42</sup>. Oznaczona była nr 29, w nowszych czasach zmienionym na nr 6. Przy bombardowaniu Lublina 1939 r. została oszczędzona.

Ciekawe zmiany przechodziła nazwa rzeczonyj kamienicy i ulicy. Przez cały wiek XVII zwano dawną siedzibę mennicy królewskiej „Mincarnią“, podobnie jak i ulicę Olejną, przy której stała, nazywano ulicą „Minczarską“<sup>43</sup>. Z biegiem lat jednak wyraz ten tracił na znaczeniu i ulegał coraz większemu przekręcaniu. Tak w 1740 i 1762 piszą akta miejskie o tej kamienicy jako o „Niemczarni“<sup>44</sup>. W 1777 r. nazywają ją „Męczarnią“, a ulicę zowią „Męczarską“<sup>45</sup>. Wreszcie w 1786 r. mówi się, że do Krystyny Noakowej należy dom zwany „Miedziarnią“<sup>46</sup>. Jest rzeczą jasną, że kamienica ta ani z Niemcami, ani z mękami czy miedzią nie miała nic wspólnego.

<sup>42</sup> Ronikierowa, *Przewodnik po Lublinie*, 1901, s. 203; Kossowski, op. cit., s. 159.

<sup>43</sup> *Advocat. lubl.* 5 p. 384 i 7 p. 652.

<sup>44</sup> *Consul. lubl.* 162 p. 115.

<sup>45</sup> *Cinsul. lubl.* 172 p. 143.

<sup>46</sup> *Advoc. lubl.* 89 p. 177.